

UDK 330 (497.5-Pula) "1626/1650" (094)
 347.751 (497.5-Pula) "1626/1650" (094)
 Izvorni znanstveni rad
 Primljeno: 16. 06. 1998.

Gospodarska povijest u notarskim knjigama Puljštine u prvoj polovici XVII. stoljeća

Slaven Bertoša

Pedagoški fakultet, Pula, Republika Hrvatska

U radu se analizira sadržaj notarskih zapisa iz Povijesnog arhiva u Pazinu vezanih za gospodarsku problematiku na području Pule i njezina okolnog područja (Krnica, Šišan, Fažana, Ližnjan, Marčana, Premantura, Filipana, Mutvoran, Galižana i Brijuni) od 1626. do 1650. godine. Spominje se 9 vrsta i 16 predmeta ugovora, koje su zapisali puljski bilježnici Zuanne Rotta, Marco Passera, Giovanni Capitani i Pietro Pelizzo. Prikazani su oblici kupoprodajnih ugovora (najčešće kupoprodaje oranica, pašnjaka, sjenokoša, maslinika, često i seoskih gospodarskih zgrada). Razmatraju se i oporuke s kompleksnim ostavinskim odnosima te osebujni bračni ugovori na "mletački" i "istarski" način.

Uvodni dio

U Povijesnom arhivu u Pazinu, u fondu Istarskih notara, u prvoj se kutiji nalaze zapisi puljskih bilježnika, načinjeni u Puli i njezinom općinskim području. Bilježnik je bio osoba koja je napisala ispravu. Na području puljske komune javni je bilježnik (lat. notarius publicus) bio osoba koja je od mletačkoga dužda dobila povlasticu na temelju koje joj je bilo dopušteno sastavljati isprave i potpisom i notarskim znakom (lat. signum notarile) potvrđivati njihov pravni učinak.¹ U prvoj polovici XVII. stoljeća notarsku su službu već obavljali laici, a ne pripadnici klera, kao nekoliko stoljeća prije.² Notarska je isprava nastajala na sličan način kao i javna isprava. Kad su stranke odlučile sklopiti ugovor o nekom pravnom poslu, obratile su se bilježniku da im sastavi potrebnu ispravu. Bilježnik je tada najprije napravio koncept³ ugovora, koji je zapisao u knjižicu malog formata. Nakon toga je tekst ugovora prepisao u knjigu imbrevijatura. U posljednjoj se fazi redigirao original te je tako isprava dobila sve potrebne formule i izraze.

¹ E. Vlahov, Sumarni inventar arhivskog fonda. Bilježnici Pule za vrijeme mletačke uprave (1626.-1797./1826.), rukopis pohranjen u Povijesnom arhivu u Pazinu, 4.

² J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb, 1972., 159.

³ "Koncept je pisana skica isprave bez ikakva pravnog učinka. Kao povijesni izvor može potpuno nadomjestiti original" (J. Stipišić, n. dj., 164.).

U prvoj polovici XVII. stoljeća značenje potpisa svjedoka već je bilo izgubilo prijašnju važnost pa se obično samo stavljala ruka iznad napisane isprave.⁴

Notarijat se u južnoj Istri tijekom čitave svoje povijesti razvijao pod značajnim utjecajem uzusa u Mletačkoj Republici. Važnost notarskih isprava vidjela se i iz odredaba statuta mnogih istarskih gradova.

Bilježnik je morao biti član tzv. bilježničkog kolegija, koji je pratio njegov rad. Od osobite je važnosti odredba mletačkog Senata od 12. siječnja 1613. prema kojoj su bilježnike mogli imenovati samo tzv. veliki kancelari (Cancellier Grande) ili rektori (Rettori) pojedinih gradova. U njihovoj je nazočnosti budući bilježnik morao polagati poseban ispit prije negoli je stupio u službu. Nakon toga morao se obvezati da će svoj posao obavljati pošteno i sukladno zakonu. Službu je mogao obnašati u svim gradovima Mletačke Republike. Nakon njegove smrti ili ako je bio premješten u drugi grad, isprave koje je sastavio morale su se pohraniti u javni arhiv (publico archivio).⁵

Bilježnik je posao obavljao u uredu (često je to bila kuća u kojoj je stanovao), a ponekad je isprave sastavljao u kućama stranaka.

Ispravama iz prve polovice XVII. stoljeća na području Puljštine nedostajale su mnoge tzv. unutarnje karakteristike isprave. No, na početku se obvezatno nalazila invocacija, datacija i mjesto sastavljanja. Isprave su obično započinjale ovako:

"In Christi Nomine Amen L. anno della sua Nativita' 1636 Indizione quarta li 8 del mese di febraro fatto in Fasana de licentia del molto Illustre signor Zuanne de Capitanij Honorando Vice Domino".⁶ Da bi bilježničkoj ispravi bila zajamčena vjerodostojnost, morao ju je ovjeriti vicedominus. U spomenutom je primjeru vicedominus očito unaprijed notaruru dao posebno dopuštenje za sastavljanje isprava.

Katkad je isprava počinjala ovako:

"Nel nome di christo amen L. anno della sua nativita' 1641 indicion nona giorno de luni 29 del mese de april fatto in castelo demomaran dove che personalmente costituito inanzi a me nodaro e vicedomino della cita' di pola et delli infrascritti testimonij (...)."⁷

U tom je slučaju bilježnik istodobno obavljao i funkciju vicedominusa.

Ugovori o kupnji, prodaji, darovni ugovori i ugovori o zamjeni dobara stjecali su pravnu valjanost tek nakon objave (strida). Isprava takvog tipa završavala je ovako:

"Di Domenica li 18 ottobre 1626 in Pola al loco solito la hora consueta fu stridato il presente Instrumento per Francesco Bazata vice canceliere alla presentia de molti et inparticular ser Menego de Ghenghi et ser Piero Galuzzo da Galesan testij".⁸

Neke su isprave ovako završavale:

"Adi 23 Maggio 1638 In Giorno di Dominica

Fu publicato il supradeto Instrumento al loco solito molti presenti et spicialmente Ser Andrea Razzo et Nicolo' Zacai testij".⁹

⁴ Isto, 159-160.

⁵ E. Vlahov, n. dj., 7-9.

⁶ Povijesni arhiv u Pazinu (dalje: PAP), Istarski notari, kutija 1, Zuanne Rotta, Pažana, 8. veljače 1636., list 2 recto.

⁷ Isto, Giovanni Capitani, Murvoran, 29. travnja 1641., list 4 recto.

⁸ Isto, Marco Passera, Galizana, 22. veljače 1626., list 1.

⁹ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 18. svibnja 1638., list 15 recto.

Objava ugovora, dakle, obavljala se uvijek u nedjelju, i to "na uobičajenom mjestu i u uobičajeno vrijeme", kako stoji u dokumentima.

Isprava je katkada završavala i ovako:

"Die Dominico li 4 Maij 1636 Fu fatta la strida ordinaria sotto la logia del fontico per Zorzi Candiotto ufficiale molti presenti et spicialmente Matte Percos et Costantin Ciprioto testij".¹⁰

"Uobičajeno je mjesto", dakle, bilo "sotto la logia del fontico" (pod trijemom fontika).

Prilikom sastavljanja kupoprodajnih ugovora bila su nazočna dva službena procjenitelja koja su procjenivala vrijednost imovine iz ugovora:

"Menego de Toffo et Mattio de Marco stimadori publici de Comun (...)".¹¹

U tom je slučaju procjenitelja birala komuna, no katkad su ih birale ugovorne strane:

"furono stimati per Ser Domenego Cerbon et Daniel Furlan stimadori eleti dalle parti (...)".¹²

Bračni ugovori obično su počinjali ovako:

"Adi 8 maggio 1638 nella fortezza di Pola.

Con il Nome del spirito Santo et della Gloriosa Vergine Maria Contrato di Nozze stabilito fra le parti Infrascritte cio e fra Illustrissimo signor Francesco Trivisan fu del Illustrissimo signor Pietro et il molto magnifico signor Giacomo Dragogna da Albona qualli prometono che il signor Lodovicho Dragogna suo figliolo et la signora Tadia figliola del predetto Illustrissimo Trivisan si piglieranno per legitimi sposi come comanda Dio et la santa madre Chiesa Cattolica Romana (...)".¹³

Oporuka se uglavnom pisala u kući oporučitelja, često pokraj kreveta u kojem je oporučitelj ležao teško bolestan. Katkad je pisanju oporuke bio nazočan i vicedominus. Ako je oporuka bila tajna, bilježnik ju je zatvarao pečatima i zatim u nazočnosti svjedoka (kojih je obično bilo sedam) davao vicedominusu na čuvanje.¹⁴ Ako su Puljanima oporuku sastavljali bilježnici izvan područja komune, oni su se morali pridržavati propisa puljske komune.

U analizi starih rukopisa puljskih notara potrebno je najprije ustanoviti datum i mjesto gdje je isprava napisana, zatim odgonetnuti pismo i sadržaj te potom obaviti identifikaciju autora teksta.¹⁵ Valja uočiti da postoje neuvezani spisi (pojedinačni listovi papira) i svesci (uvezane kvaderne).¹⁶ Isprave obiluju uobičajenim i manje uobičajenim kraticama (suspensijama i kontrakcijama). Vrlo je mali dio notarske građe dobro očuvan. Uglavnom je manje ili više oštećen vlagom, glodavcima, a pismo je izbljedilo zbog loše tinte, plijesni ili neprimjerena čuvanja. Uvez je ponegdje toliko slab da listovi ispadaju.¹⁷ Papir na kojem su isprave napisane¹⁸ dobro je očuvan,

¹⁰ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 4. svibnja 1636., list 4 verso.

¹¹ Isto, Zuanne Rotta, Šišan, 14. rujna 1650., list 161 recto.

¹² Isto, Zuanne Rotta, Pula, 10. listopada 1637., list 5 verso.

¹³ Isto, Zuanne Rotta, puljska utvrda, 8. svibnja 1638., list 16 recto.

¹⁴ E. Vlahov, n. dj., 15.

¹⁵ Usp. S. Bertoša, Stari rukopisi i problem njihove analize, *Historijski zbornik*, god. XLVIII., Zagreb, 1995., 243-254.

¹⁶ O problemu folijacije usp. L. Gilissen, *Prolegomenes a la codicologie. Recherches sur la construction des va-biers et la mise en page des manuscrits medievauux*, Gand, 1977.

¹⁷ O uvezima kodeksa usp. F. Petrucci Nardelli, *La legatura italiana. Storia, descrizione, tecniche* (XV-XIX secolo), Roma, 1989.

¹⁸ O papiru kao materijalu na kojem su rukopisi pisani postoji opsežna literatura. Izdvajam sljedeća djela: C. H. Roberts - T. C. Skeat, *The Birth of the Codex*, London, 1983., I. P. Leif, *An International Sourcebook of Paper History*,

osim ako su ga izjeli glodavci. No, zbog loše pripremljene tinte, koja tada nije bila postojana i netopljiva u vodi, pismo na pojedinim listovima je izbledilo, a papir je nagrizen i oštećen. Grada je napisana rukom, na talijanskom jeziku, kurzivnom humanistikom.¹⁹

Koliko je bilo sklopljenih ugovora? Je li broj ugovora kroz promatrano razdoblje ujednačen ili je varirao po godinama? Jesu li se ugovori sklapali podjednako u svim mjestima?

Iz tablice se uočava da je vrlo veliki broj ugovora sklopljen u Puli - 250 (64,76 %). Potom prema broju ugovora slijede: Krnica - 33 ugovora (8,54 %), Fažana - 25 (6,47 %), Šišan - 24 (6,21 %), Galižana - 21 (5,44 %) te Mutvoran - 15 (3,88 %). Vrlo je malo ugovora sklopljeno u Ližnjanu, Marčani, na Brijunima, u Filipani i Premanturi.

Najviše je ugovora sklopljeno godine 1638. - 81 (20,98 %). Prilično ih je bilo i 1639. - 46 (11,91 %), 1644. - 35 (9,06 %), 1640. - 33 (8,54 %), 1642. - 31 (8,03 %), 1643. - 29 (7,51 %), 1648. - 26 (6,73 %), 1641. - 25 (6,47 %), te 1649. - 23 (5,95 %). Malo ih je bilo: 1636. - samo osam (2,07 %), 1647. - šest (1,55 %), 1645. - pet (1,29 %), 1626. i 1637. po dva (0,51 %), te 1631. - jedan ugovor (0,25 %). U razdobljima 1627.-1630. te 1632.-1635. nema zabilježenih sklopljenih ugovora. Vjerojatno tu činjenicu valja pripisati razdoblju kužnih epidemija koje kulminiraju upravo 1631.-1632.

*Broj ugovora po godinama*²⁰

<i>Godina</i>	<i>Broj ugovora</i>	<i>%</i>
1626.	2	0,51
1627.	-	-
1628.	-	-
1629.	-	-
1630.	-	-
1631.	1	0,25
1632.	-	-
1633.	-	-
1634.	-	-
1635.	-	-
1636.	8	2,07
1637.	2	0,51
1638.	81	20,98
1639.	46	11,91
1640.	33	8,54
1641.	25	6,47
1642.	31	8,03

Hamden, 1978., E. J. Labarre, *Dictionary and Encyclopaedia of Paper and Papermaking*, Amsterdam, 1952.-1967.

¹⁹ O pismu kojim je neki rukopis napisan usp.: G. Bartelli, *Lezioni di paleografia*, Città' di Vaticano, 1949., G. Cencetti, *Lineamenti di storia della scrittura latina*, Bologna, 1954., Isti, *Paleografia latina* (per. P. Supino-Martini), Roma, 1978., A. Petrucci, *Breve storia della scrittura latina*, Roma, 1989.

²⁰ PAP, Istarski notari, kutija 1.

<i>Godina</i>	<i>Broj ugovora</i>	<i>%</i>
1643.	29	7,51
1644.	35	9,06
1645.	5	1,29
1646.	15	3,88
1647.	6	1,55
1648.	26	6,73
1649.	23	5,95
1650.	18	4,66
<i>Ukupno</i>	386	100,00

*Mjesto gdje je ugovor sklopljen*¹¹

Godina Pula Krnica Fažana Silan Galžana Mutvoran Ližnjan Marčana Brijuni Filipana Premantura Ukupno

1626.	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
1627.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1628.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1629.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1630.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1631.	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1632.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1633.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1634.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1635.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1636.	6	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	8
1637.	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1638.	56	1	10	-	9	1	3	-	1	-	-	81
1639.	40	-	1	-	1	-	-	1	1	2	-	46
1640.	22	1	5	2	-	-	1	-	2	-	-	33
1641.	9	11	-	-	-	3	2	-	-	-	-	25
1642.	19	7	2	-	3	-	-	-	-	-	-	31
1643.	13	7	-	4	1	1	-	2	-	-	1	29
1644.	28	1	-	5	1	-	-	-	-	-	-	35
1645.	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
1646.	13	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	15
1647.	4	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	6
1648.	8	5	4	1	-	8	-	-	-	-	-	26
1649.	11	-	-	11	-	-	-	1	-	-	-	23
1650.	14	-	1	1	1	-	-	1	-	-	-	18
<i>Skupa</i>	250	33	25	24	21	15	6	5	4	2	1	386
<i>%</i>	64,76	8,54	6,47	6,21	5,44	3,88	1,55	1,29	1,03	0,51	0,25	100,00

¹¹ Na i. mj.

*Gospodarska problematika u notarskim knjigama**1. vrste ugovora*

Uočava se postojanje devet vrsta ugovora:

1. ugovori o dugovanju (najčešće novca),
2. bračni ugovori,
3. darovni ugovori,
4. kupoprodajni ugovori,
5. nagodbeni ugovori,
6. oporuke,
7. ugovori o zamjeni dobara,
8. ugovori o zakupu,
9. ugovori koji rješavaju ili nastoje riješiti neki spor.

Najviše ima kupoprodajnih ugovora - 327 ili 84,71 %. Ostalih vrsta puno je manje: ugovora o dugovanju ima 26 (ili 6,73 %), ugovora o zamjeni dobara 8 (2,07 %), nagodbenih ugovora i oporuka ima po šest (1,55 %), ugovora o darivanju i ugovora o sporovima ima po četiri (1,03 %), bračnih je ugovora tri (0,77 %), a postoje i dva ugovora o zakupu (samo 0,51 %).

Raspored upravo navedenih podataka po godištima izgleda ovako:

Vrste ugovora²²

Godina Kupoprodajni Dugovanje Zamjena dobara Oporuka Nagodbeni Darovni Spor Bračni Zakup Ukupno

<i>Godina</i>	<i>Kupoprodajni</i>	<i>Dugovanje</i>	<i>Zamjena dobara</i>	<i>Oporuka</i>	<i>Nagodbeni</i>	<i>Darovni</i>	<i>Spor</i>	<i>Bračni</i>	<i>Zakup</i>	<i>Ukupno</i>
1626.	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1627.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1628.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1629.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1630.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1631.	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
1632.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1633.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1634.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1635.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1636.	6	1	1	-	-	-	-	-	-	8
1637.	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2
1638.	63	7	3	2	1	1	-	2	2	81
1639.	34	12	-	-	-	-	-	-	-	46
1640.	27	3	-	-	-	1	1	1	-	33
1641.	22	1	1	1	-	-	-	-	-	25
1642.	29	-	-	-	1	1	-	-	-	31
1643.	25	-	1	2	-	-	1	-	-	29
1644.	30	-	1	1	2	-	1	-	-	35

²² Na i. mj.

Godina	Kupoprodajni	Dugovanje	Zamjena dobara	Oporuka	Nagodbeni	Darovni	Spor	Bračni	Zakup	Ukupno
1645.	5	-	-	-	-	-	-	-	-	5
1646.	14	-	-	-	-	1	-	-	-	15
1647.	6	-	-	-	-	-	-	-	-	6
1648.	25	-	-	-	1	-	-	-	-	26
1649.	22	-	-	-	1	-	-	-	-	23
1650.	16	2	-	-	-	-	-	-	-	18
<i>Ukupno</i>	327	26	8	6	6	4	4	3	2	386
%	84,71	6,73	2,07	1,55	1,55	1,03	1,03	0,77	0,51	100

1. Kupoprodajni ugovori

Kupoprodajnih ugovora najviše je u Puli - 207 (od ukupno 327), tj. 63,30 %. Potom slijede Krnica - 32 ugovora (9,78 %), Fažana, Šišan i Galižana po 21 (6,42 %), Mutvoran - 12 (3,66 %), Ližnjan i Marčana po pet (1,52 %) te Brijuni - tri (0,91 %) i Filipana - dva (0,61 %). Navedeni se podaci mogu sažeti u tablicu:²³

Mjesto	broj kupoprodajnih ugovora	%
Pula	207	63,30
Krnica	32	9,78
Fažana	21	6,42
Galižana	21	6,42
Šišan	21	6,42
Mutvoran	12	3,66
Ližnjan	5	1,52
Marčana	5	1,52
Brijuni	3	0,91
Filipana	2	0,61
<i>Ukupno</i>	327	100,00

Kupovala se i prodavala najviše zemlja. Zanimljiv je ugovor koji je 18. veljače 1638. u Galižani sastavio bilježnik Marco Passera. U njegov su ured došli Biasio de Minna i njegova supruga Lorenza da bi sklopili ugovor o prodaji zemlje. Gospodin Domenego Cerdonis, stanovnik Galižane, od njih je dvoje kupio "un pezzo di terra chiamata in grotto" (komad zemlje nazvan "in grotto"), koji se nalazi na području Galižane. Veličina posjeda određena je mjerom za sjeme za sijanje ("quartaroli uno et mezzo in circa").²⁴ Procjenitelji Tome da Cherso i Grigor Parentino odredili su da posjed vrijedi 17 malih lira ("lire de piccoli"). Spominju se i nazočni svjedoci: "Ser

²³ Na i. mj.

²⁴ Usp. M. Bertoša, *Katastrik prisvojenih komunalnih dobara u južnoj Istri u drugoj polovici XVIII. stoljeća* (I. dio: Marčana), *Vjesnik Istarskog arhiva*, god. 2.-3. (1992.-1993.), sv. 2.-3., Pazin, 1994., 168.

Zuane Facinoto et Domenego Forlano", žitelji Galižane. Istoga dana pred notara je stupio Bernardo de Minna, sin spomenutog Biasija, koji je potvrdio spomenutu prodaju. Zatim je u nedjelju 21. veljače 1638. u Puli navedeni ugovor objavio "Zorzi official", a pročitao ga je, u ime notara, gospodin Giovanni Battista Manucio. Među mnogobrojnim nazočnim ljudima isprava spominje ove svjedoke: Michiel Ossoleo i "misser" Battista Gagliola, stanovnici Pule. Na kraju se može pročitati i notarski potpis, koji inače nemaju uvijek sve isprave: "Et io Marco Passera cittadino veneto publico Nodaro per la autorita' veneta ho fatto il presente instrumento si che etc."²⁵

Katkad se za dopuštenje da se ugovor zapiše pitalo župnika. Notar Passera zabilježio je 29. siječnja 1644. u Galižani kupoprodajni ugovor objavljen uz dopuštenje puljskog župnika Zuaneeta Chatichore. Pred notarom su "patron" Francesco Vio, sin "messer" Liberala i "donna" Maria, njegova zakonita supruga ("sua legitima consorte"). Kupac Domenego Cerdonis kupuje "quattro piedi di olivi con ganbe dodise in circa ... posti in vartal de Martin de Flora in loco chiamato Cornisel", koji se nalazi između posjeda kojemu su vlasnici Zuane Simonel, Antonio Tomadelo i Salvestro Galuzo. Spominje se i lokalitet "Vartal della pieve" (crkveni vrt). Cijena iznosi 38 malih lira.²⁶

Malu kućicu iznad ceste ("una caseta posta sopra la strada"), u blizini groblja, kupuje Zvane Kapeler za 8 lira. Prodaje mu je Dimostine del Bello, "procurator" Zuanneta Silvestra iz Rovinja. Ugovor je zapisao notar Pietro Pelizzo dana 9. travnja 1638. u Puli u nazočnosti ovih svjedoka: Nikola Orlovac (Nicolo Orlovaz) i Alfonso de Alegri.²⁷

Često se prodavalo i kupovalo vinograd. Bilježnik Zuane Rotta sastavio je 8. veljače 1636. u Fažani ugovor kojim "ser" Mattio Tomadel prodaje, a "messer" Andrea Bori kupuje "vigna posta in Contra di fioran de opere" sei e meza in circa", ali predmet su ugovora i "arbori frutiferi e non frutiferi esistenti in essa ...". Za sve to trebao je kupac platiti 730 malih lira, prema procjeni koju su obavili "messer" Mattia Feran, Antonio Vidriat i Domenico Cerbon. Bili su nazočni i svjedoci "patron Vicenzo Arzent" i "Francesco da signor Lorenzo."²⁸

Cijena je katkad bila izražena "malim lirama", a katkad dukatima. Tako ugovor od 2. siječnja 1639., sklopljen u Puli, a koji je zabilježio notar Zuane Rotta, spominje cijenu vinograda od 11,5 dukata. Kupac Zuane Simonel od brata Simona za tu cijenu dobiva spomenuti vinograd, koji su procijenili Agnelo Furlan i Grigor Parentin. Svjedoci su Zuane Pelizza i "Boso" (odnosno Božo) Lorencin. Ugovor je objavljen istoga dana u nazočnosti Michela Pozzija i Battista Gaiole.²⁹

Kad se prodavala zemlja na kojoj je bilo (zasadenih) stabala, cijena se često navodila tako da se, osim ukupnog iznosa koji je kupac trebao platiti, spomenula i cijena jednog stabla. Primjerice, ugovor od 9. siječnja 1639., koji je zapisao notar Rotta iz Pule, spominje "sera" Antonija de Vidda iz Mutvorana koji prodaje zemlju na lokalitetu Valle di Momaran, na kojoj se nalazi 135

²⁵ PAP, Istrarski notari, kutija 1, Marco Passera, Galižana, 18. veljače 1638., list 4 recto i verso.

²⁶ Isto, 29. siječnja 1644., list 5 recto i verso.

²⁷ Isto, Pietro Pelizzo, Pula, 9. travnja 1638., list 13 recto.

²⁸ M. Vlajinac, *Rečnik malih starih mera u toku vekova*, sv. 4., Beograd, 1974., 678. Jedna opera (veličina zemljišta koje se obrađuje motikom - 435,2 m²).

²⁹ PAP, Istrarski notari, kutija 1, Zuane Rotta, Fažana, 8. veljače 1636., list 2 recto i verso.

³⁰ Isto, Pula, 2. siječnja 1639., list 42 verso i list 43 recto.

stabala. Kupac Nicolo Roman plaća četiri lire za svako stablo.³¹ Ovdje se ukupna cijena ne spominje, ali inače je često nalazimo. Kao primjer navodim ugovor od 24. veljače 1639., sklopljen u Puli kod notara Rotte. Simon Corso prodaje, a "vrlo štovani gospodin Conte de Conti" kupuje zemlju s maslinikom koja se nalazi u Vintijanu (Contrada di Vitian) pokraj Pule. Stablo masline koštalo je četiri lire (prema procjeni koju su načinili Jure Orlovac (Zorzi Orlovaz) i Gerolamo del Gianco), a ukupno je bilo 31 maslina. Osim ukupnog iznosa od 150 lira, spominje se i cijena od 18 lira po hektaru. Svjedoci sklapanja ugovora bili su Andrea Perafo i Mico Frighina. Objavljen je 27. veljače 1639. pred svjedocima Agustinom de Agustinijem i Gerolemom del Giancom.³²

Površina zemlje koja se kupovala, bez obzira je li bila neobrađena ili zasijana i bez obzira je li na njoj bilo maslina ili vinove loze, ili još čega drugoga, izražavala se u stariolima (ili steriolima).³³ Tako u ugovoru notara Rotte od 8. travnja 1639., sklopljenom u Puli, Domenego Tromba, u svoje ime i u ime supruge Lucije, prodaje zemlju na lokalitetu Arcuze pokraj Šišana. Površina joj je 2,5 stariola, a na njoj je šest maslina. Kupac Gasparin Cucurin za zemlju treba platiti 13, a za masline 26 lira.³⁴

Katkad se cijena koju su odredili procjenitelji (najčešće općinski) nije prihvaćala, nego se određivala druga cijena. U ugovoru notara Rotte od 2. prosinca 1639., sklopljenom u Puli, Bortolo Cinci, u svoje ime i u ime supruge Jelene (Gelena), prodaje zemlju u "Contrada di Vidrian" sa 50 maslina. Kupac, gospodin Costantin Senachi, trebao je platiti četiri lire po maslini, odnosno sveukupno 230 lira. Procjenitelji Mikula Klarić (Micula Clarich) i Jure Orlovac (Zorzi Orlovaz) odredili su cijenu i za zemlju površine šest stariola, koju je Senachi trebao platiti 50 lira, ali prihvaćena je cijena od 40 lira. Još je kupio i zemlju površine pet stariola s četiri masline za 50 lira.³⁵

Osim "stariola", mjera za površinu bila je i "opera". Ugovor notara Rotte od 3. siječnja 1640., sklopljen u Puli, spominje brijunskog župnika ("Piovano de Brioni") Toneta Bravarica (Antonio Bravaricho) koji prodaje vinograd na Brijunima površine šest opera. Kupac Agustin da Canal plaća za nju 100 dukata. Svjedoci su sklapanja ugovora Tone Betika (Antonio Betica) i Zvane Vlačić (Zuane Vlacich). Dana 8. siječnja 1640. ugovor je objavljen pred svjedocima Battistom Gaiolom i Alviseom da Pesaro.³⁶

Puno ugovora pri određivanju granica nekog zemljišta spominje imena i prezimena vlasnika okolo. Vrlo često zemlja koja se prodaje graniči s cestom, šumom, katkada i s morem. Za takav je primjer zanimljiv ugovor notara Rotte od 22. veljače 1642., sklopljen u Puli. Kod njega je Miho Cician koji prodaje zemlju u Marčani, površine osam stariola. Zemljišta vlasnika Luke Lukašića (Luca Lucasich) i Mihe Komparića (Mico Comparich) nalaze se okolo, a prodavana je zemlja omeđena i cestom za Barban ("strada publica che va a barbana"). Kupac Tome Kirinović (Chirinovich) plaća za nju od 90 lira, a vrijednost su procijenili Stipan Bužletić (Stipane Busletich) i Ive Radolović (Radolovich) koji su bili "stimadori di Comun di Marzana". Svjedoci su

³¹ Isto, Pula, 9. siječnja 1639., list 70 verso.

³² Isto, Pula, 24. veljače 1639., list 72 recto.

³³ Usp. M. Bertoša, *Katastik*, n. dj., 168.

³⁴ PAP, Istarski notari, kutija 1, Zuanne Rotta, Pula, 8. travnja 1639., list 49 recto.

³⁵ Isto, Pula, 2. prosinca 1639., list 81 verso i list 82 recto.

³⁶ Isto, Pula, 3. siječnja 1640., list 60 recto i verso.

Stipan Bužletić i Piero Furlan. Ugovor je objavljen 2. ožujka 1642., svjedoci su bili Manin Venier i Zuanne de Capitani.³⁷

Dogadalo se da kupac pri kupnji dio cijene plati odmah, a ostali dio mogao je podmiriti i kasnije. Tako ugovor notara Rotte od 24. veljače 1642. (sklopljen u Puli) daje ove podatke: gosp. Bortolo Cinci prodaje u Fažani primorsku kuću pokrivenu kopama ("una casa da muro Coperta di Copi ... posta nell' loco di fasana"). Tri procjenitelja, Domenego Clio, "mistro" Otavio Martorelo i Stefano Angaran, odredili su kupcu, "patronu" Liboraru Viju, cijenu od 1097 lira. On odmah daje 490 lira, a preostalih 607 lira platić će kasnije. Svjedoci sklapanja ugovora bili su "molto Reverendo signor" Pietro Vio i "Reverendo signor" Francesco Bori. Ugovor je, inače, objavljen 2. ožujka 1642. pred svjedocima Maninom Venierom i Zuannetom de Capitanijem.³⁸ Kad je kupnju (ili prodaju) obavljala neka ustanova, nju je mogao zastupati njezin predstavnik (najčešće je to bio gastald, tj. upravitelj njezinih dobara). U ugovoru notara Rotte od 25. travnja 1642. Luka Brozović (Luca Brosovich) prodaje vinograd. Kupuje ga "scuola di san Nicolo di Pomer", a predstavlja je njezin gastald Zuanne Castagner. Procjenitelji Matija Sperdić (Matio Sperdich) i Zvane Oliverić (Oliverich) odredili su cijenu od 12 lira. Svjedoci su Martin Lupič (Lupich) i Grigor Agnesola. Ugovor je objavljen 28. travnja 1642. pred svjedocima Antonijom Bevilacquaom i Zuannetom Zancariolom.³⁹

Vrlo je zanimljiv ugovor spomenutog notara od 22. veljače 1643. Budući da ne počinje s "In christi Nomine Amen ..." nego datumom, nakon čega slijedi: "Si dichiara per il presente scritto come ser ...", može se nazvati i običnom potvrdom koja, međutim, svjedoči o sklopljenom kupoprodajnom ugovoru. "Ser" Bortolo Rechus prodaje svoj mali mlin ("suo pestrino") za 38 dukata. Kupac Domenego Tromba plaća odmah 10 dukata ("che il detto tromba li esborsa il presente ducati dici"), osam dukata treba dati do nadolazećeg Uskrsa ("et otto per le feste di pasqua prosima ventura"), a ostatak mora platiti do žetve ("et il rimanente che sono ducati vinti al raccolto prosimo venturo"). Spominju se, zatim, na koncu samo svjedoci pisanju potvrde: Nikola Žužić (Nicolo Susich) i Martin Bužiković (Busicovich).⁴⁰

Prilično je nekarakterističan kupoprodajni ugovor notara Rotte od 23. travnja 1643. Menego Brunero i njegova supruga Giacoma prodaju zemlju u Galižani (gdje je ugovor sklopljen), na lokalitetu Ruban. Za 90 lira kupuje je Andrea del Caro, a procijenili su je Domenego de Mori i Antonio Furlan. Međutim, pred notara je 28. travnja 1643. došao Francesco Benussi i osporio sve navode. Tek je 22. travnja 1647. poništio svoju izjavu, i to u nazočnosti svjedoka Nicoloa Magna i Piera Carlina. Zato je ugovor objavljen tek 26. travnja 1647. (dakle, četiri godine nakon što je sklopljen), u nazočnosti svjedoka Anastasija Reditija i Antonija Bevilaque.⁴¹

Ponekad su posjedi iz kupoprodajnih ugovora bili vrlo veliki. Rottin ugovor od 5. ožujka 1644., sklopljen u Puli, spominje livadu u Lobariki, na kojoj je bilo 468 stabala, pa možemo zaključiti da je bila velika, iako nema podataka o njezinoj točnoj površini. Prodaju je "ser" Piero Kiklič (Chiclich) i njegov sin Grubiša, a kupuje je Jurica Korenić (Juriza Corenich) za 702 lire, prema procjeni Stipana i Marka Bužletića. Iznos od 540 lira kupac treba platiti odmah, a ostatak do

³⁷ Isto, Pula, 22. veljače 1642., list 83 recto.

³⁸ Isto, Pula, 24. veljače 1642., list 84 recto i verso.

³⁹ Isto, Pula, 25. travnja 1642., list 88 recto.

⁴⁰ Isto, Pula, 22. veljače 1643., list 93 recto.

⁴¹ Isto, Galižana, 23. travnja 1643., list 95 recto.

blagdana Svetog Jurja (San Zorzi). Svjedoci su Miho Dudić (Mico Dudich) i Ive Gališić (Galisch). Ugovor je objavljen 6. ožujka 1644. u nazočnosti svjedoka Domenega Furlana i Micalija Trifera.⁴²

Ugovor notara Rotte, sklopljen u Puli 22. rujna 1645., daje nam podatak da je cijena jednog "stariola" zemlje bila šest lira. Cijenu od četiri dukata po staru trebao je platiti Marin de Marin, koji je od Pasquina i Zuaneta Palinija (koji su notaru došli u svoje ime i u ime Stjepana Štifanića) kupio zemlju smještenu u Puli na lokalitetu San Pelegrin. Svjedoci su Franjo (ili Frane) Bravarić (Francesco Bravaricho) i Antonio Gorlato. Ugovor je objavljen u nedjelju 8. listopada 1645. u nazočnosti Piera Furlana i Christofola dal Cara iz Murvorana.⁴³

Interesantan je i sljedeći kupoprodajni ugovor. Dana 10. kolovoza 1646. kod notara. Zuannetu Rotti u Puli došla je Maria de Mori. Njezini su nasljednici "ser" Menego Pianella, Piero Facinoto, njegova supruga Jelena (Gelena), Andrea Crozoler i njegova supruga Matija. Prodaju dio kuće u Šišanu. Kupac je Marko Radetić (Marco Radetich), odnosno, u njegovo ime, supruga Katarina (Cattarina). Cijenu od 84 dukata priopćio je procjenitelj "mistro" Stefano Murer iz Šišana (ovo je jedan od ne baš čestih ugovora u kojima je samo jedan procjenitelj; obično su bila dvojica). Svaki nasljednik platio je svoj dio: "donna Mattia" dala je 42 dukata, Menego Pianella 22, Piero Facinoto 10, a Andrea Crozoler također 10 dukata. Svjedoci sklopljenog ugovora bili su Piero del Zorzo i Martin Bonassin. Ugovor je objavljen u nedjelju 12. kolovoza 1646. u nazočnosti Antonija Bevilaque i Anastasija Roditija.⁴⁴

Već sam spomenuo da je jedan star zemlje (vjerojatno neobrađene) koštao šest lira. Međutim, cijena je oranice bila 12 lira po staru. Vidljivo je to iz ugovora od 19. srpnja 1648. U Pulu, notaru Rotti, došla je "donna Lucia", udovica Tomasa Spara. Od nje Gerolemo Querengo kupuje oranicu površine četiri stara "soto il monte del arca grande" i plaća spomenutu cijenu po staru, odnosno ukupno 48 lira, i to prema procjeni Biasija Frighine i Giacoma Marzarija, koji su bili "stimadori eleti dalle parti". Oni su ujedno bili i svjedoci, što nije bilo često u ugovorima. Ugovor je objavljen 26. srpnja 1648. pred svjedocima Alviseom da Pesaro i Antonijom Bevilacquaom.⁴⁵

Katkada se znalo dogoditi da je procjenu službenog "stimadora" morao potvrditi notar. Primjer je za to ugovor sklopljen 10. listopada 1648. u Fažani. Mattio Bori prodaje pet maslina u Fažani, a kupuje ih "messer" Zanmaria Mafolini. Vlasnici okolnih zemljišta jesu Zuanne Marin i Domenego Vanuzzo, a s jedne strane nalazi se cesta. Vrijednost na 53 lire procijenio je još 18. siječnja 1646. Francesco Bori, a notar "messer" Domenego Clio morao je cijenu potvrditi vjerojatno zato što je od procjene do sklapanja ugovora prošlo gotovo dvije godine. Potrebno je zapišati se zašto procjenu nije potvrdio Zuanne Rotta, notar koji je sastavio ugovor. Moglo je to biti zato jer on očito nije bio i službeni procjenitelj, a spomenuti Clio jest (premda ga ugovor spominje kao notara, a ne kao službenog procjenitelja). Inače, svjedoci sklapanja ugovora bili su Filippo da Mafilon i Battista Bubić (Bubich). Ugovor je objavljen 15. listopada 1648. pred Nicoloom Gaiolom i Alviseom da Pesaro.⁴⁶

⁴² Isto, Pula, 5. ožujka 1644., list 105 recto i verso.

⁴³ Isto, Pula, 22. rujna 1645., list 109 verso i 110 recto.

⁴⁴ Isto, Pula, 10. kolovoza 1646., list 116 recto i verso.

⁴⁵ Isto, Pula, 19. srpnja 1648., list 129 recto i verso.

⁴⁶ Isto, Fažana, 10. listopada 1648., list 132 verso i 133 recto.

Ugovorom se moglo kupiti istodobno više stvari. Dana 18. lipnja 1649. u Šišanu je pred notara Rottu stupio Gregorio Vlačić (Vlacić). Od njega je Miho Vlačić (Mico Vlasich) kupio zidanu kućicu, ali i pripadajući joj vrt s dvorištem ("una caseta da muro con orto, corte ..."), a sve se to nalazilo u Krnici ("Villa di carnizza"). Kuća je s tri strane bila okružena cestama (pa možemo zaključiti da se nalazila na nekom uglu); s četvrte je strane bio posjed vlasnika Matije Radića. Cijenu od 80 lira priopćila su dva procjenitelja (kao što je to bilo i uobičajeno), ali spominje se samo ime Zuanneta Lolija ("per pretio de lire ottanta de piccoli giusto alla stima fatta de volonta delle parti da Zuanne Loli et colega"). Svjedoci su Mattio Baša (Bassa) i Piero Krnjel (Cargjel). Ugovor je objavljen 20. lipnja 1649. u nazočnosti Minina Rimanića (Rimanich) i Francesca ... (u ugovoru se nalaze crtice, tj. bilježnik je namjeravao naknadno upisati ime, no to nije učinio).⁴⁷

Zanimljiv je ugovor sklopljen u Puli 25. studenog 1642. kod notara Giovannija Capitanija. Točnije, notar je otišao u kuću Salomona Asendija i njegove kćeri Bortole, Mattio Lilić (Lilich) od njih kupuje oranicu i travnjak ("un pezzo di tera de semenadura ... con loco da pascolò") na području Pule, točnije na lokalitetu Turtijan ("contrada de turtian teritorio di pola"). Okolo je zemlja zvana Granda ("tera chiamatta granda"), te "grotta granda sotto la chiesa". Biasio Cuiza i Piero Fregina procijenili su oranicu i pašnjak na 510 lira. Za 10 dana kupac se obvezuje dati 120 lira, a ostalih 390 dat će do konca rujna 1643. ("esso matio si obliga sborsar alli detti venditori lire cento vinti fra zorni diese prosimi venturi il restante veramente che sono lire trecento e novanta si obliga contarli alultimo del mese di setembre prosimo venturo 1643"). Salamon i njegov sin Bortolamio obvezuju se pridržavati se ugovora, a jednako je tako učinio i Matio Lilić. Svjedoci su bili Gio Battista Manucio i Nicolo Orcevan, stanovnici Pule. Ugovor je objavljen u Puli pred svjedocima Nicoloom Orcevanom i Zvanetom Kapelerom.⁴⁸

Najčešće su se zemljišta oko parcele iz kupoprodajnog ugovora spominjala prema imenu i prezimenu vlasnika. Ostali podaci nisu se navodili. Vrlo se često parcela određivala s pomoću strana svijeta i navođenjem imena ostalih susjednih vlasnika. Dana 12. listopada 1643. u Krnici su notar Capitaniju došli Zvane Gremošić (Gremosich) i njegova supruga "dona" Elena. Prodava li oranicu od četiri stariola na lokalitetu Osal de Caselei na području Krnice. Kupac Jure Lilić (Zorzi Lilich) plaća za nju 70 lira. Zanimljivo je pročitati što se nalazi oko oranice: "Fra li suoi confini da levante strada publica che va a momaran, da tramontana tera de Stefano Momich, da ostro piantada de Zorzi Pecesich, da ponente strada comuna". Na istoku se, dakle, nalazila cesta koja vodi u Murvoran, na sjeveru zemlja Stjepana Momića, na jugu livada Jure Pekišića, a na zapadu općinska cesta. Svjedoci su ugovora Pavao Katunar (Paulo Catunar) i Jure Pekišić. Ugovor je objavljen 1. studenog 1643. u nazočnosti Agustina Perafa i Zuaneta Forlana te mnogih drugih svjedoka ("molti altri testimonij").⁴⁹

Strane svijeta katkad su se obilježavale na razne načine. U ugovoru od 10. siječnja 1644., sklopljenom u Puli kod notara Capitanija, Pavao Pastrožić (Paulo Pastrozich) i njegov brat Vido prodaju livadu s 321 stablom na području Marčane. Zemljište je opisano ovim granicama: "confina da sirocho piantada de Matio Vertarich, da buora piantada del conprator, terza piantada de Matio Antolovich, quarta tera del conprator ...". Dakle, kupac Piero Bičić (Bizich) kupu-

⁴⁷ Isto, Šišan, 18. lipnja 1649., list 152 verso.

⁴⁸ Isto, Giovanni Capitani, Pula, 25. studeni 1642., list 16 verso i 17 recto.

⁴⁹ Isto, Krnica, 12. listopada 1643., list 20 verso.

je livadu kojoj je na jugu (sirocho) livada Matije Vrtarića, a na sjeveru (buora) njegova livada. Ostale strane, zapad i istok, označene su samo kao "treća" i "četvrta" i ne kaže se koja je gdje: na trećoj je livada Matije Antolovića, a na četvrtoj zemlja kupca.³⁰

Prethodni ugovor³¹ jug spominje prema nazivu vjetera - "ostro"; "sirocho" je također naziv za jugo. "Buora" iz ovog ugovora vjerojatno se odnosi na sjever, dakle, jednako kao i "tramontana" iz prethodnog ugovora, iako valja naglasiti da je bura i istočni vjeter. Naime, istočnjak (levanat), jednako kao i sjeverac (tramontana) vrsta je bure koja, dakle, može puhati s istoka, sa sjeveroistoka i sa sjevera.³² Budući da ugovor spominje "sirocho" i "buora", a istom analogijom ne spominje i ostale strane svijeta, možemo posumnjati ne odnosi li se "buora" na istok. Ugovor navodi zatim cijenu od 570 lira, koju su priopćili Šime Buzarelić (Sime Buzarelich) i Stipan Bužletić (Stipane Busletich). Svjedoci sklapanja ugovora bili su Battista Turola i "mistro" Michiel Bazich (vjerojatno Bačić) iz Pule. Ugovor je objavljen u nedjelju, 27. siječnja 1644. u Puli u nazočnosti Bortola Asendija i Cristofola Orcevana.

Katkad se ono što se kupovalo nalazilo na različitim (nekad i udaljenijim) mjestima. Dana 24. rujna 1642. notaru Capitaniju u Krnici došao je Gasparo Bančić (Banzichio) iz Krnice. Od njega Agile Šikić (Sichich) kupuje dvije livade s 80 stabala na lokalitetu Šaraja (Saraia) na području Krnice. To ga je koštalo 25 dukata (uz pripomenu da je jedan dukat stajao šest lira). Šikić je još kupio livadu na kojoj su se nalazila stabla vjerojatno lošeg izgleda ("de arbori poco buoni"), a na lokalitetu "la vale de Simon Smarnich" (dolina je nosila ime vlasnika zemlje). No, osim doline toga vlasnika okolo se nalazila i zemlja kojoj su vlasnici bili Grigor i Mikula Raić (Raich) te Matio Šikić. Cijena ove livade bila je 30 lira. Ukupno je kupac trebao platiti 180 lira. Svjedoci pri sklapanju ugovora bili su Stjepan i Tomaso Nonković (Noncovich) iz Krnice. Ugovor je objavljen u nedjelju, 5. listopada 1642. u nazočnosti Agustina de Zorzija i Zuaneta Kapelera, stanovnika Pule.³³

Parcele koje su se kupovale često su se nalazile jedna uz drugu. Ugovor od 30. rujna 1642., sklopljen kod notara Capitanija u Krnici, spominje Zuaneta Storaju i Luciju, njegovu suprugu. Od njih Zvane Škoravić (Scoravich) iz Marčane kupuje dva komada zemlje koji se međusobno drže, površine 23 stariola ("dui pezi di tera che si tengono insieme semenadura in tuto starioli vinti tre di formento"). Cijenu od 135 lira kupac je platio. Svjedoci su Zvane Dušković (Duscovich) iz Marčane i Jure Pekišić iz Krnice. Ugovor je objavljen 5. listopada 1642. u Puli u nazočnosti Zorzija Dagustina i Zvaneta Kapelera iz Pule.³⁴

2. Ugovori o dugovanju

Njihov je broj znatno manji od broja kupoprodajnih ugovora. Ugovora o dugovanju ima najviše u Puli - 22 (84,61 %), od ukupno 26 takvih ugovora. Na Brijunima, u Fažani, Galizani i Ližnjanu ima po jedan takav ugovor (3,84 %). Prikazani u tablici, podaci izgledaju ovako:³⁵

³⁰ Isto, Pula, 10. siječnja 1644., list 28 recto.

³¹ Vidi bilj. 25.

³² *Nautički vodič Jadrana*, Zagreb, 1975., 13-14.

³³ PAP, Istarski notari, kutija 1, Giovanni Capitani, Krnica, 24. rujna 1642., list 10 recto.

³⁴ Isto, Krnica, 30. rujna 1642., list 13 verso.

³⁵ PAP, Istarski notari, kutija 1.

Mjesto	broj ugovora o dugovanju 1626.-1650.	%
Pula	22	84,61
Brijuni	1	3,84
Fažana	1	3,84
Galižana	1	3,84
Ližnjan	1	3,84
<i>Ukupno</i>	26	100,00

Što je sve sadržavao ugovor o dugovanju? Na što se dug mogao odnositi?

Dugovao se najčešće novac, ali modaliteti vraćanja duga bili su vrlo raznoliki.

Tako, primjerice, ugovor od 21. ožujka 1636., sklopljen u Puli kod notara Zuanneta Rotte, spominje Zvaneta Brusinu iz Štinjana, koji svojevoljno (*"spontaneamente et liberamente"*), odnosno bez prisile i prijevare (*"non moso da forza grande Ingano ne violenza alcuna"*) dolazi notaru da bi mu dao izjavu (*"sententia voluntaria"*) o dugu od 1200 lira koji on ima prema Zuannetu de Capitaniju. De Capitanij je Brusini za te novce dao konja crvene dlake (*"Cavalo roso"*), zatim novac (*"danari"*), domaće životinje (*"anemali"*) i žitarice (*"biave"*). Svjedoci su Domenego Mengozi, kanonik, i Mikula Matijanić (*Micula Matianich*).³⁶

Ugovor o dugovanju mogao je biti i ovakav: notar Rotta zabilježio je 8. veljače 1638. u Puli dug vrlo štovanog gospodina Conte de Contija, nasljednika pok. gospodina Pietra Marina de Franceschija. On duguje "708 lira štovanom gospodinu Zuannetu Sforzi", nasljedniku svoje pok. supruge Isabele Condulmere. De Conti se odriče kuće u Galižani u kojoj stanuje Zuanne Gavardo. Umjesto novaca Sforza dobiva spomenutu kuću. Svjedoci su Dimostine dal Bello i Anastasio Roditi. Ugovor je objavljen u nedjelju 14. veljače 1638. u nazočnosti Giacoma Cipriota i Piera Minta.³⁷

Zanimljivo je vidjeti na koji je način vraćen dug od 1050 lira koji je "messer" Zuanne Righeto imao prema "patronu" Francescu, sinu "patrona" Danielea iz Caorla. Caorle je gradić u današnjoj pokrajini Veneto, na obali Jadranskog mora, između Venecije i Trsta. Doseljenik je dobio nadimak prema mjestu iz kojeg se doselio. Notar Rotta naveo je 15. lipnja 1638. u Puli da je ugovor o dugu prije njega priredio notar Zanmarin Lupetini, a on ga samo potvrđuje. Umjesto novaca, dužnik daje livadu na lokalitetu Contrada di fioran kod Fažane, na kojoj se nalazi 18 stabala, vinograd na istom lokalitetu i 40 maslina koje su također tamo. Okolo se nalaze zemljišta kojima su vlasnici Martin Tamborin i Antonio Sorbolina. Notarski zapis potvrđuje da spomenute nekretnine vrijede 1050 lira. Ugovorne strane obvezuju se poštivati ugovor. Svjedoci su Jure Orlovac i Zorzi Candioto.³⁸

Zanimljivo je uočiti da je "patronu" Francescu istu svotu novaca dugovao i "messer" Zanmarin da Caurle iz Fažane (Caurle je dijalektalni naziv za Caorle). I ovdje je notar Rotta samo potvrđio ugovor sastavljen od strane Zanmarina Lupetinija. Način vraćanja duga bio je sličan načinu vraćanja iz prethodnog ugovora.³⁹

³⁶ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 21. ožujka 1636., list 3 recto.

³⁷ Isto, Pula, 8. veljače 1638., list 6 verso.

³⁸ Isto, Pula, 15. lipnja 1638., list 19 verso.

³⁹ Isto, Pula, 15. lipnja 1638., list 20 verso i 21 recto.

Često se, osim ugovornih strana, prilikom vraćanja duga, navode i treće osobe. Neka kao primjer za to posluži ugovor notara Rotte od 2. siječnja 1639., sklopljen u Puli. Spominje se "donna" Agnese kojoj Simon Corso, kao očevo nasljednik, duguje 50 dukata. Zbog duga pod hipotekom je kuća u gradu u "contra di Pulinar". Vlasnici su okolnih zemljišta "donna Chiara" i gospodin Pietro Pelizza. Notaru je došla "donna" Malgarita. Ona želi kupiti spomenutu kuću i voljna je Corsu platiti za nju 50 dukata te mu dati i drugu kuću u gradu. Oko ove kuće vlasnici su zemljišta Zvane Kapeler, Perina Furlana i Salamon Asendio. Simon Corso prepušta kuću spomenutoj "donni" Malgariti. Svjedoci sklapanja ugovora o dugu (ali s elementima kupoprodajnog ugovora) bili su Tomaso de Orfani i Nikola Orlovac. Ugovor je objavljen 9. siječnja 1639. pred svjedocima Andreom Panganom i Tomasom Sparom.⁶⁰

Ugovor o dugovanju katkad sadrži vrlo jednostavne klauzule. Ugovor od 25. veljače 1639., koji je notar Rotta sročio u Puli, samo spominje Mihlu Siljana (Mico Ciulian, Čuljan, kasnije evoluiralo u "Siljan") iz Marčane. On duguje gvardijanu crkve Sv. Franje 14 bagova (mješina) vina ("di dar et pagar al molto Reverendo Padre Vardian de San Francesco Baggi di Vino quatordecce"). Svjedoci su Ive Milič (Milich) i Alvis Vendramin.⁶¹

Događalo se da treće osobe prihvate platiti dug dviju ugovornih strana. Notaru Rotte u Puli došla je 3. studenog 1639. gospođa Catterina Goluzo. Agustin da Canal prihvatio je njezin dug od 510 lira "patronu" Danieleu da Caurle i njegovom sinu Francescu, stanovnicima Fažane, a koji je trebao vratiti do nadolazećeg ožujka. Svjedoci su bili Tone Betika i Francesco Frugiere zvan "Todesco".⁶² No, što se zapravo dogodilo i kakvu su računicu imale osobe iz spomenutog ugovora pokazuje notarski zapis od 6. studenog 1639. Rotti je u Pulu došao Anzolo Barbo, koji je gospođi Cattarini Goluzo dugovao 352 lire, a koje je opet ona platila Marcantoniju Gradenugu. Barbo je prodao tri otočića u Kvarneru ("tre scogli posti in quarner circondati dal mare"). Kupac je bio upravo Agustin da Canal, a Barbo je novac dao gospođi Cattarini (iznos od 456 lira). Za to su svjedoci Tone Bravarić i Bortolo ... (u tekstu se nalaze točkice).⁶³

Neki ugovori sadrže klauzulu kojom se za podmirenje duga opterećuje treća osoba, najčešće sin ili drugi nasljednik. Zuanne Rotta zapisao je 17. studenog 1640. u Puli ugovor o dugu "patrona" Danielea da Caurle, stanovnika Fažane, kojim on obvezuje svojeg sina Francesca da podmiri dugovanje od 520 lira štovanom gospodinu Agustinu da Canalu. Spominju se svjedoci Zuanne de Capitanij i "signor capitan" Francesco Cuizza.⁶⁴

Nasljednici su katkad podmirivali dug iz ugovora sastavljenog i prije mnogo godina. Tako je notar Rotta 4. siječnja 1640. na Brijunima primio Michelina Sorbolu i Zanmarina da Caurle, nasljednike pokojnog Perina Babića, da bi potvrdio dug (načinjen ugovorom od 6. prosinca 1620.) od 1059 lira, koji oni plaćaju štovanom gospodinu Agustinu da Canalu. Dug je prešao na njih smrću "donne" Marine, Babićeve nećakinje.⁶⁵

Razmak između prvotnog sklapanja ugovora o dugu i notarskog zapisa koji ga je potvrđivao bio je ponekad još i veći. U Ližnjanu je Rotta 3. listopada 1638. primio Mikulu Jukopilu (Micala Giucopila) iz Ližnjana, dužnika gospodina Gerolema Franchinija. Dug od 1140 lira u ime

⁶⁰ Isto, Pula, 2. siječnja 1639., list 43 recto i verso.

⁶¹ Isto, Pula, 25. veljače 1639., list 48 recto.

⁶² Isto, Pula, 3. studeni 1639., list 58 verso i 59 recto.

⁶³ Isto, Pula, 6. studeni 1639., list 57 verso i 58 recto.

⁶⁴ Isto, Pula, 17. studeni 1640., list 75 verso i 76 recto.

⁶⁵ Isto, Brijuni, 4. siječnja 1640., list 61 recto.

nasljedstva bio je neisplaćen kad je njegov otac Mate Jukopila kupio, a nije isplatio zemljište. Bilo je to 5. veljače 1592., dakle 46 godina prije. Sada Mikula Jukopila prodaje Franchiniju zemljište koje vrijedi 259 lira, te vinograd za 980 lira. Još mu nakon toga duguje 230 lira. Svjedoci su Zvane Štefanić (Stefanichi) i Filip Šterbić (Filippo Sterbich). Ugovor je objavljen 3. listopada 1638., svjedoci su Gabriel Corsalo i Piero Minto.⁶⁶

Ako je iznos duga bio velik, a mogućnosti plaćanja dužnika male, dug se mogao vraćati i u dužem roku. U Galižani je 25. studenog 1639. notar Rotta zabilježio dug Anzola Barba Domenu Galuzzu od 50 dukata. Plaćat će ga u tijeku idućih pet godina. Svjedoci su bili Silvestro Galuzzo i Bastian Benussi iz Fažane. Ugovor završava izjavom Anzola Barba da se slaže sa svime napisanim: "Io Anzolo Barbo afermo quanto sopra".⁶⁷

Ugovor od 24. veljače 1641., sklopljen u Puli pokazuje da osoba kojoj se dugovao novac nije morala prihvatiti isplatu duga u materijalnim dobrima (umjesto u novcima). Antonio Facinoto, kao nasljednik svojeg oca Antonija, duguje 300 lira Boži Lorencinu. Umjesto novca nudi mu livadu s 200 voćaka i dio vinograda u Šišanu. Livadu je kupio 1603. god. aktom notara Viscarda Viscardija. Lorencin odlučuje odreći se svega u korist Zuanneta Facinota, Antonijeva sina (a drugi sin Tomaso odrekao se namijenjena nasljedstva). Zato se Antonio Facinoto morao obvezati da će Lorencinu u novcu isplatiti dug od 300 lira.⁶⁸

Pri vraćanju duga postojali su posebni zastupnici jedne ili objiju ugovornih strana. Tako je notaru Rotti u Puli 25. svibnja 1650. došla gospođa Maria, supruga pokojnog Francesca de Zuanneta, koja duguje 150 lira vrlo štovanom gospodinu Pietru Toffettiju, a prema ugovoru od 18. listopada 1649. sklopljenom između njega i njezina pokojnog muža. Duguje još 100 lira prema ugovoru koji je njezin muž sklopio s Francescom Astorijem u Veneciji. Kod toga je Toffetti bio Astorijev službeni zastupnik. Gospođa Maria pred notarom potvrđuje svoj dug, koji iznosi ukupno 250 lira, te se obvezuje platiti ga do 25. srpnja 1650. Kao garanciju Toffetti dobiva hipoteku nad njezinim maslinicima u Fažani, na lokalitetu Agostinel. Svjedoci su Jure Paštrović (Zorzi Pastrovich) i Zanmarin da Caurle.⁶⁹

Često se stranka koja je trebala vratiti dug morala odreći nekog svojeg posjeda da bi njime platila dug. Tako u ugovoru od 17. kolovoza 1650. Martina, supruga Zusta Brasana, potvrđuje dug svojega muža prema štovanom gospodinu Agustinu da Canalu (notar je pogrešno prepisao prezime - Canar, ali drugi ugovori gdje se ta osoba spominje potvrđuju ispravni oblik prezimena!) od 18 dukata i 614 lira. Ona se odriče vinograda da bi platila dug. Svjedoci su Tone Bravaric i Giacomo Binussi.⁷⁰

3. Oporuke

U pregledanoj građi nalazi se samo šest oporuka; dvije iz Mutvorana, dvije iz Pule, po jedna iz Premanture i Šišana. Ne može se, s obzirom na takav brojčani odnos, reći gdje ih je najviše, pa tablični prikaz izgleda ovako:⁷¹

⁶⁶ Isto, Ližnjan, 3. listopada 1638., list 26 verso i 27 recto.

⁶⁷ Isto, Galižana, 25. studeni 1639., list 59 verso i 60 recto.

⁶⁸ Isto, Pula, 24. veljače 1641., list 78 recto i verso.

⁶⁹ Isto, Pula, 25. svibnja 1650., list 159 recto i verso.

⁷⁰ Isto, Pula, 17. kolovoza 1650., list 163 recto.

⁷¹ PAP Istranski notari, kutija 1.

<i>Mjesto</i>	<i>broj oporuka 1626.-1650.</i>	<i>%</i>
Mutvoran	2	33,33
Pula	2	33,33
Premantura	1	16,66
Šišan	1	16,66
<i>Ukupno</i>	6	100,00

Iako oporuke ne moraju neizbježno spominjati gospodarsku problematiku, u njima gotovo uvijek ima podataka koji se na nju odnose. Testament Michela Furlana sastavio je 5. ožujka 1638. u njegovoj kući notar Zuanne Rotta. Osim njega, bio je nazočan i puljski nobil Francesco Pellizza. Furlan, došljak iz San Daniele del Friuli, želi biti pokopan u puljskoj katedrali ("voglio che il mio Cadavere sia sepolto nel Domo di questa Citta"). Na dan njegove smrti treba prodati šest bagova (mješina) vina, koje se nalaze u kući, i od novca nabaviti svijeće od voska. Također se treba izgovoriti mise za njegovu dušu.⁷² Opatičama samostana Sv. Teodora treba platiti 20 lira koje Furlanu duguje Domenego Pecorin, građanin Pule. Zatim treba bratovštini Presvetog Sakramenta (Scuola di Santissimo Sacramento) također dati 20 lira, koje mu također duguje Pecorin. Kupit će se ulje za tu bratovštinu od novaca koje Furlanu duguje Antonio Roditi. Dalje testament spominje neke dijelove imovine umirućega, koje on namjerava ostaviti spomenutoj bratovštini: jedan star žita, koji se nalazi u kući, četiri srebrne škude i sedam kvarti ulja iz Roditijeve kuće (a koji su Furlanovi). Gospodi Venieri Furlan ostavlja "jedan star žita za ljubav božju" ("un stariol di frumento per amor di Dio"). Pokretnu i nepokretnu imovinu ostavlja gospodi Orsetti iz San Daniele del Friuli (riječ je o njegovoj majci koja tamo živi). Na kraju dokumenta potpisalo se sedam svjedoka: Mattio Muiezin (došljak iz Milja (tal. Muggia, dijalektalno Muia; žitelj Muia je Muiezan ili Muiezin), Venier Muiezin, Tome Facinoto, Iseppo Budicin, Gregor Bilič, Antonio de Grigor i Zorzi Vital.⁷³

Među notarskim zapisima Zuanneta Rotte nalazio se i testament koji je u Mutvoranu sastavio kapelan Bertuci Bortoluci, uz nazočnost seoskog suca Marka Bralovca ("presentia di mesere marcho bralovac come zudise"). Oporučitelj Pere Rimanič (Rimanich) želi biti pokopan na groblju Sv. Margarete izvan Mutvorana, u grobnici pored svoje pokojne supruge. Za njegovu dušu treba kupiti svijeća za šest lira. Treba ih upaliti na dan njegove smrti. Rimanič ostavlja dvije lijehe vinograda gospodinu Antoniju Forneriju, koji će mu platiti dvije pijevane mise ("messe cantate"). Šest stara ječma ostavlja Zuannetu Raponji (Rapogna) iz Krnice. Bortoluciju ostavlja pola baja vina ("mezo baio di vin"). Izvršitelji oporuke, prema želji oporučitelja, bili su "mistro" Marko Bralovac i "mistro" Zvane Buič (Buich). Svjedoci su Zvane Loli, Zuanne della Porta i "messer" Zvane Buič.⁷⁴

Vrlo je zanimljiva oporuka iz Šišana koja nosi datum 14. travnja 1643. Oporučitelj Ivanne Vulačić, zvan Grigorina, pri zdravoj svijesti sastavlja testament da ne bi, nakon njegove smrti, došlo do svade među nasljednicima ("sano di mente, senso et Intellecto, et conoscendo questa vita esser mortale non vol mancar da questo mondo senza disporre delle cose sue, accio' doppo la

⁷² J. Šetka, *Hrvatska kršćanska terminologija*, Split, 1976. "Za svećenika se obično kaže da misu čita, govori, reče, recitira, pjeva, služi, slavi, prikaže ...", 160.

⁷³ PAP, Istarski notari, kutija 1, Zuanne Rotta, Pula, 5. ožujka 1638., list 5 recto i verso.

⁷⁴ Isto, Mutvoran, datum nečitak, list 6 recto i verso.

sua morte non nasca lite tra li suoi Consanguinei ..."). Dokument je oštećen vlagom, a nedostaju pojedini dijelovi isprave, posebice sredina. Iz neoštećenih dijelova može se razabrati da je umirući naručio male mise ("messe basse")⁷⁵ za pokoj svoje duše, i to za idućih 20 godina. Mise je trebalo služiti dva puta mjesečno. Djeci Grga Vulačića, svojega nećaka, ostavlja jednu kravu. Svojim pravim nasljednicima ostavlja sva pokretna i nepokretna dobra, sadašnja i buduća, bez obzira gdje su smještena: to pripada Grginom sinu, tj. oporučiteljevu nećaku Matiji Vulačiću, te ostaloj djeci i treba se podijeliti na jednake dijelove. Sastavljač oporuke bio je arcipret Tone Bravarić, u odsutnosti bilježnika u Puli ("per non esser Nodari della Citta' di Pola").⁷⁶ Oporuka iz Premanture dobro je očuvana, a i rukopis je iznimno čitljiv. Načinjena je 16. studenog 1643. u Premanturi ("Villa di Prementore"), u kući Jure Slipševića (Giorgio Slipsevich). Svjedoci su bili Martin Mihovilović, Ivan Bramilović (Giovanne Bramillovich), Ivan Crnobori i Jure Grubišić (Giorgio Grubissich). Premanturski župnik Miho Slipšević sastavio je oporuku gospođe Marije, kojoj je pokojni muž bio Ivan Kolostoić (Gioanne Colostoich). Oporučiteljica je bolesna i misli da će umrijeti, premda je zdravog uma ("inferma di corpo, ma sana di mente, et intelletto, et dubitando di morir di questa infermita' vole ordinar le cose sue in questa maniera"). Na početku preporučuje svoju dušu gospodinu Bogu, svetoj Djevici Mariji i čitavoj nebeskoj pratnji, a svoje tijelo majci Zemlji ("In primis raccomanda l' anima sua al suo Creator omnipotente Signore Iddio, alla S. V. Maria et a tutta la Corte Celeste, et il Corpo alla madre Terra"). Želi biti pokopana na groblju Sv. Nikole u Premanturi, u grobnici svoje pokojne majke, prema svim uobičajenim pravilima ("et morendo di questa infermita' vole che il corpo suo sij sepolto nel Cimitero di S. Nicolo di Prementore nella sepoltura della quondam sua madre, et che il giorno della sua depositione li sij celebrato tutto l' officio ..."). Gospođa Marija ostavlja bratovštini Presvetog Sakramenta iz Premanture ("scola del Santissimo Sacramento di Prementore") tri masline. Također tri masline ostavlja svojem nećaku svećeniku Mate Slipševiću. Kćeri Luciji ostavlja manju kućicu, a sinovima Grgi, Petru i Mati voćnjake, te sva pokretna i nepokretna dobra. Oporučiteljica izričito napominje da njezine kćeri Lucija i Jele ne mogu uživati navedena dobra, nego samo ona koja su im oporučno ostavljena. Tri se sina svake godine, do svoje smrti, obvezuju plaćati mise⁷⁷ ("li sopradetti suoi tre figlioli sijno obligati ogn' anno far celebrar una messa ... fino alla loro morte per l' anima sua"). Na kraju dokumenta naglašava se da upravo tri sina moraju biti izvršitelji oporuke i posljednje volje gospođe Marije. Nakon toga župnik Slipšević potvrđuje, u nazočnosti spomenutih svjedoka, da je sve napisao onako kako je to oporučiteljica izjavila ("Io P. Michiel Slipsevich Piovano in Prementore ho fedelmente scritto alla presentia delli soprascritti testimonij quanto di sopra si contiene"). No, 18. studenog 1643. gospođa Marija, u nazočnosti svjedoka i premanturskog "merige" Martina Mihovilovića ("et alla presentia di Martin Mihovilovich Meriga, di Giorgio Grubissich, Gioanne Cernobori testimonij et molti altri...") izjavila je još da kćeri Jele ostavlja "un mozo di formento". Zatim je župnik Slipšević još jednom izjavom potvrdio da je sve vjerodostojno zabilježio.⁷⁸

⁷⁵ J. Šekća, n. dj.: "Mala ili tiha misa je ona koja se govori bez ikakve vanjske svečanosti", 159.

⁷⁶ PAP, Istarski notari, kutija 1, Zuanne Rotta, Šišan, 14. travnja 1643., list 10 recto i verso.

⁷⁷ J. Šekća, n. dj.: "Mrtvačka ili pokojnička misa je ona koja se slavi za umrle ili na sprovodima", 160.

⁷⁸ PAP, Istarski notari, kutija 1, Zuanne Rotta, Premantura, 16. studeni 1643., list 33 recto.

4. Nagodbeni ugovori

Pregledane notarske knjige sadrže šest nagodbenih ugovora: tri iz Pule, te po jedan iz Murvorana, Šišana i Krnice. Katkad nije lako napraviti razliku između ugovora o dugovanju i ugovora o nagodbi, i to zato jer se ugovor o podmirenju duga gotovo uvijek temelji na nagodbi. Zato se u ovoj skupini nalaze ugovori u kojima se nagodba ne odnosi samo na vraćanje duga, nego i na slučajevne druge vrste. Osim toga, i u kupoprodajnim ugovorima, a i u ugovorima o zamjeni dobara nagodbe su bile vrlo česte, pa takve ugovore valja također izdvojiti iz ove skupine. Ne pripadaju u tu skupinu niti sporovi, koji su se najčešće rješavali upravo nagodbom. Pregledna tablica izgleda ovako:⁷⁹

Mjesto	broj nagodbenih ugovora 1626.-1650.	%
Pula	3	50,00
Mutvoran	1	16,66
Šišan	1	16,66
Krnica	1	16,66
<i>Ukupno</i>	6	100,00

Što su, dakle, sadržavali klasični nagodbeni ugovori? Jedan takav ugovor jest ugovor od 27. srpnja 1638. što ga je notar Zuanne Rotta zapisao u Puli. Kod notara su bili Bare Kršulj (Bare Chertzule) iz Marčane i Miho Jović (Mico Jovich) iz Filipane ("contrada di Filippan"). Prema ugovoru, sva imanja koja imaju trebaju se smatrati zajedničkom imovinom, pa polovica pripada jednom, a polovica drugom, kao da su braća ("che fuse anotato come loro sono tra di essi convenuti ... al fato et acordo che tanto la robba di uno si di beni mobili come di stabeli, Anemali et Intrade che protenpore haverano et quella del altro sij et si intendi il tutto alla mitta come si fosero loro fratelli di padre et madre, prometendo che ogni anno uno con l'altro fin che viverano rendersi conto di tutte le Intrade si di biave, vini, anemali et ogni altra cosa che potese haverere et in caso che dio non voglia che venissero l'occasione di partire sij tuto partito per meta si di mobili come di stabeli Anemali et ogni altra cosa..."). Svjedoci su Alvise Bigolo i Silvestro da Como.⁸⁰

Pri reguliranju nasljedstva često se prišlo nagodbi kao najpovoljnijem rješenju. Ugovor notara Rotte od 13. prosinca 1648., sklopljen u Mutvoranu, spominje Pavla Buića kao izvršitelja oporuke pokojnog Jure Siljana iz Kavrana ("Paulo Buich Comisario testamentale del quondam Jure Siglian da Caveran"). Ali, Buić je umro i notar su došli njegov sin Zvane i Jurin sin Matija. Matija Siljan nije se pojavio ni na jednom ročištu. Ugovorom se Zvane obvezuje davati Juri jednu junicu od tri godine, i to dvije godine unaprijed na dan Sv. Jure. Svjedoci su Matija Gremošić i Marko Belavac.⁸¹

Nagodbe su se znale odnositi i na izdržavanje osoba. U Šišanu je 9. veljače 1649. Rotta potvrdio, u nazočnosti svjedoka Gregorija Bužiškovića (Busiscovich) i Jure Stojkovića (Stoicovich), ugovor koji je 26. listopada 1647. načinio šišanski arcipret⁸² Tone Bravarić. Došli su mu gospo-

⁷⁹ PAP, Istarski notari, kutija I.

⁸⁰ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 27. srpnja 1638., list 22 recto.

⁸¹ Isto, Mutvoran, 13. prosinca 1648., list 139 recto.

⁸² J. Šerka, n. dj., Arcipret je "isto što i arhipresbiter", 33.

da Boneta, udovica Mihe Tučića (Mico Tucich) iz Šišana, i gospodin Toffo di Toffi, sin pokojnog Matije. Rotta potvrđuje da je gospoda Boneta bila Tučićeva supruga i da je njezina kći Veniera udana za di Toffija. Veniera nasljeđuje kuću s vrtom u kojoj stanuje i koju su procijenili Piero Popazzi i Minin Rimanić (njih je za taj posao angažirala gospoda Boneta). Kći i njezin muž ne smiju otjerati ("discacciar") Bonetu, koja drži krave ("anemali vachini") gospodinu Domenegu Trombi, svojem bratu. Boneti pripada 1/3, a 2/3 pripadaju mužu i ženi. Svjedoci su Piero Popazzi i Minin Rimanić.⁸³

Nagodbom se mogla riješavati i ostavština koju je trebalo podijeliti između brata i sestre. Notar Giovanni Capitani zabilježio je 29. rujna 1642. u Krnici ovakav ugovor: kod njega su Marko i Lucija Diklić, brat i sestra, u svoje ime i u ime odsutnog brata Matije. Lucijin je muž Tomaso Nonković iz Krnice. Marko se obvezuje dati sestri dio očevine i majčevine koji joj pripada kao miraz za brak. Riječ je o pokretnim i nepokretnim dobrima ("roba tanto stabeli quanto mobili"): vrt u Krnici ("un orto in la vila de carnizza"), tri ovce ("tre pecore"), jednu kravu ("una vaca"), jedno govedo ("un manzo"), dvije livade u Krnici ("dui piantade in contrada de carnizza"), zatim još jednu livadu, ovako opisanu: "l'altro pezo di piantada apresso la saraia de simon smarnich confina da una tera de micula varesio segonda tera de micula bosescovich terza tera de tomaso perusco quarta piantada de marco diclich". Lucija dobiva i zemlju zvanu Jarkotica ("Iarcotizza"), zatim vrtuču površine sedam stara ("una valizza in canal de semenadura ... starioli sette..."). Svjedoci sklopljenog ugovora bili su Gile Šikić (Sichich) i Vido Katunar iz Krnice.⁸⁴

O bračnom mirazu riječ je i u sljedećem ugovoru: notaru su 29. siječnja 1644. došli Michiel Triferi i Iacoma, njegova supruga. Nakon braka, koji je njihova kći Ana sklopila s Markom Divišićem, roditelji joj dodjeljuju miraz ("essi assignar e consignar alla sudetta ana sua filgiola la dotte da loro destinatta"). Daju joj zidanu kuću pokrivenu kopama ("una casa de muro coperta de coppi") na lokalitetu Porter u blizini gradskih zidina u Puli ("la muraia della cita"). Ana dobiva i livadu sa stablima i zemljom na lokalitetu San Stefano izvan Pule. Supruzi se obvezuju izdržavati Marka i Anu ("prometendo esso michiel e iacoma di mantenir essi marco et ana sua moglie"). Svjedoci sklapanja ovog ugovora bili su Zuane Zancariol i Piero de Fico.⁸⁵

Osoba koja je dobivala miraz katkad se, prema ugovoru, trebala odreći ostavštine. Dana 6. veljače 1644. notaru Capitaniju došli su budući supruzi Matija Diklić i Catarina Sisal. Katarinin brat Zvane obvezuje se dati joj miraz od 100 dukata. Ona će se s time zadovoljiti i neće tražiti ostavštinu ("essa si chiamara contenta e sodisfatta in tuto e del tuto dal detto suo fratello prometendoli per se heredi e sucesori suoi di mai piu per tal causa pretendere cosa alcuna ..."). Matija će budućoj supruzi dati 50 dukata. Marko Kamerić (Marco Camerich) i Martin Biloglavić (Biloglavich) iz Krnice bili su svjedoci sklapanju ove nagodbe.⁸⁶

⁸³ PAP, Istarski notari, kutija 1, Zuanne Rotta, Šišan, 9. veljače 1649., list 144 verso.

⁸⁴ Isto, Giovanni Capitani, Krnica, 29. rujna 1642., list 12 recto i verso.

⁸⁵ Isto, Pula, 29. siječnja 1644., list 29 verso.

⁸⁶ Isto, Pula, 6. veljače 1644., list 30 verso i 31 recto.

5. *Ugovori o darivanju*

Postoje samo četiri takva ugovora: svi su iz Pule:⁸⁷

<i>Mjesto</i>	<i>broj ugovora o darivanju 1626.-1650.</i>	<i>%</i>
Pula	4	100,00
<i>Ukupno</i>	4	100,00

Dana 25. ožujka 1640. kod notara Rotte u Puli načinjen je ovakav ugovor: Piero Lukić (Luchich) iz Šišana daje Šimunu Vlačiću na dar ("in donazione") zemlju na lokalitetu Sv. Martin, u blizini općinske žume i ceste u Šišanu. Svjedoci su Zuane Garin i Nikola Striković (Stricovich). Ugovor je objavljen 7. travnja 1640., u nazočnosti Manollija iz Latisane i Zuanneta Zancariola.⁸⁸

Na vrlo jednostavan način napisan je i ugovor od 29. rujna 1646. Kod notara je Viddo de Viddo iz Galižane. Andrea Furlan dobiva od njega na dar ("in donativo") oranicu u Galižani, površine dva stariola. Svjedoci su Piero Carlin i Andruzzi del Moro. Ugovor je objavljen u nedjelju 30. rujna 1646., pred svjedocima Biasiom Cuizzom i Zuannetom Zancariolom.⁸⁹

6. *Bračni ugovori*

Bračnih je ugovora, također, vrlo malo: samo tri, a sklopljeni su u Puli:⁹⁰

<i>Mjesto</i>	<i>broj bračnih ugovora 1626.-1650.</i>	<i>%</i>
Pula	3	100,00
<i>Ukupno</i>	3	100,00

Prema ugovoru od 2. svibnja 1638. gospoda Tadia, kojoj je otac štovani gospodin Francesco Trivisan, tražila je da joj on, nakon njezine udaje, potvrdi da će mirno uživati njegove posjede. Učinila je to u nazočnosti svjedoka Gian Battiste Leonija i Gian Battiste del Bella.⁹¹ Sam bračni ugovor sklopljen je 8. svibnja 1638. u puljskoj utvrdi ("fortezza di Pola"). Otac Trivisan obvezuje se dati 400 dukata za miraz kćeri: od toga se 100 dukata daje na uporabu zaručnici, a ostalih 300 isplatiti će Matija Zgolić (Sgolich) s otoka Krka ("Isola di Vegia"), i to po 100 dukata godišnje na dan Sv. Mihovila. Gospodin Giacomo Dragogna iz Labina, otac mladoženje, platit će 89 dukata u žitu ("biava"), i to prema odredbama knjige dužnika iz Labina. Ostalo će biti isplaćeno kako budu ubrana davanja ("intrade"): njih će platiti labinska općina za porez koji se zove "podestaria", a svota iznosi 1200 lira. Ovaj bračni (dotalni) ugovor ("contrato dotalle") sklopljen je u Veneciji, pred svjedocima, vrlo časnim gospodinom Pietrom Rivom, galežanskim župnikom, te pred vrlo štovanim gospodinom Zuan Battistom Leonijem i gospodinom Giovannijem del Bellom.⁹²

⁸⁷ PAP, Istarski notari, kutija 1.

⁸⁸ Isto, Zuane Rotta, Pula, 25. ožujka 1640., list 62 verso i 63 recto.

⁸⁹ Isto, Pula, 29. rujna 1646., list 116 verso i 117 recto.

⁹⁰ PAP, Istarski notari, kutija 1.

⁹¹ Isto, Zuane Rotta, Pula, 2. svibnja 1638., list 15 verso.

⁹² Isto, Pula, 8. svibnja 1638., list 16 recto i verso.

Posebice je zanimljiv bračni ugovor od 29. srpnja 1640., sklopljen u Puli. U brak ulaze Zuanne del Silva i udovica Katarina, kći Marka Jelića, a sklopio ga je puljski kanonik Giacomo Bonarelli i to na "venecijanski način" ("alla usanza venetiana"). Ugovoreno je da se poslije smrti muža, u slučaju poteškoća, prihodi iz ugovora poništavaju. Ali, istodobno se ugovor na "venecijanski način" prevodi na tzv. ugovor "brata i sestre", i u tom slučaju njegove odredbe ostaju na snazi. Svjedoci su Pietro Frighina, Zuanne Matalon i Jure Orlovac⁹³. Brak "na istarski način" ili brak "kao brat i sestra"⁹⁴ imao je ove karakteristike:

1. U zajednicu imovine ulazili su samo dugovi koje su prihvatili i muž i žena.
2. Unesena i stečena dobra nalazila su se za vrijeme braka pod zajedničkom upravom supruga, pa među njima, dakle, nije bilo razlike.
3. U pogledu vlasništva, unesena i stečena imovina ostala je odvojena za vrijeme braka. No, to se nije odnosilo na imovinu koja je bila zajednički stečena.
4. Jedan suprug mogao je ostvariti prava na imovinu drugog supruga tek nakon njegove smrti.⁹⁵

U Veneciji je vladalo modificirano rimsko bračno imovinsko pravo, kojemu je glavna karakteristika bila potpuna odvojenost imovina muža i žene (u pogledu vlasništva i upravljanja). Brak na "venecijanski način" smatra miraz ženinom imovinom na koju muž ima posebna prava, posebice pravo upravljanja, i koja ima posebnu sudbinu nakon prestanka braka.⁹⁶

Predmeti ugovora

Predmeti ugovora vrlo su raznoliki: zemljište (općenito) navodi se 94 puta (24,35 % od ukupnog broja ugovora), kuće 49 puta (12,69 %), masline 45 puta (11,65 %), razne stvari (više predmeta ugovora istodobno) 45 puta (11,65 %), livade 40 puta (10,36 %), oranice 34 puta (8,80 %), zatim vinogradi 28 puta (7,25 %) te novac 20 puta (5,18 %). Rijetko se spominju vrtovi (2,59 %), razni drugi ugovori 8 puta (2,07 %), kućice 4 puta (1,03 %), nepokretna dobra 3 puta (0,77 %), šuma i pokretna dobra po dva puta (0,51 %), a po jednom se spominju krušna peć i mlin (0,25 %). Navedeni podaci mogu se sažeti u sljedećoj tablici:⁹⁷

Godina Kuća Kuć. Nep./ Pok. d. Zem. opć. Masl. Vin. Nov. Lav. Oran. Vrt Suma Ml. Kr. pec Ost. Raz. Ukupno

1626.	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1627.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1628.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1629.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1630.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1631.	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

⁹³ Isto, Pula, 29. srpnja 1640., list 69 recto.

⁹⁴ Usp. M. Bertoša, Valle d' Istria durante la dominazione veneziana, *Atti del Centro di ricerche storiche*, vol. III., Rovinj-Treviso, 1972., 132-137.

⁹⁵ L. Margetić, Brak na istarski način, *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. XV, Rijeka, 1970., 279-308.

⁹⁶ Na i. mj.

⁹⁷ PAP, Istarski notari, kutija 1.

Godina	Kuća	Kuč.	Nep./	Pok.	d. Zem.	opć.	Masl.	Vin.	Nov.	Liv.	Oran.	Vrt	Suma	Ml.	Kr.	pec	Ost.	Raz.	Ukupno
1632.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1633.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1634.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1635.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1636.	3	-	-	1	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
1637.	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1638.	12	2	2	-	16	15	7	4	2	3	5	2	-	-	-	-	-	11	81
1639.	3	1	-	-	15	4	3	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	46
1640.	7	-	-	-	13	5	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	33
1641.	1	-	-	-	8	1	-	-	4	3	-	-	-	-	-	-	1	7	25
1642.	4	1	-	-	7	2	3	-	5	3	3	-	-	-	-	-	2	1	31
1643.	5	-	-	-	7	-	1	-	6	4	-	-	-	1	-	-	1	4	29
1644.	3	-	-	-	7	6	1	1	6	3	-	-	-	-	1	-	2	5	35
1645.	-	-	-	-	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
1646.	3	-	-	-	4	2	2	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	15
1647.	-	-	-	-	-	1	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	1	6
1648.	5	-	-	1	8	3	-	-	2	6	-	-	-	-	-	-	1	-	26
1649.	1	-	-	-	2	2	6	-	5	2	1	-	-	-	-	-	-	-	23
1650.	2	-	-	-	3	1	-	1	5	4	1	-	-	-	-	-	-	1	18
<i>Ukupno</i>	49	4	3	2	94	45	28	20	40	34	10	2	1	1	8	45	386		
%	12,69	1,03	0,77	0,51	24,35	11,65	7,25	5,18	10,36	8,80	2,59	0,51	0,25	0,25	2,07	11,65	100		

1. Kuće

Potrebno je odmah spomenuti da su se kuće kupovale i prodavale najviše u Puli (29 od ukupno 49, odnosno 59,18 %), zatim u Krnici i Fažani po pet (10,20 %), Galižani i Šišanu po tri (6,12 %), u Murvoranu dvije (4,08 %), te na Brijunima i u Ližnjanu s po jedna (2,04 %). Tablični prikaz izgleda ovako:⁹⁸

Mjesto	broj kuća kao predmet ugovora 1626.-1650.	%
Pula	29	59,18
Fažana	5	10,20
Krnica	5	10,20
Galižana	3	6,12
Šišan	3	6,12
Murvoran	2	4,08
Brijuni	1	2,04
Ližnjan	1	2,04
<i>Ukupno</i>	49	100,00

⁹⁸ Na i. mj.

Ugovor od 4. svibnja 1636. sklopljen u Puli kod notara Rorte spominje kupca, građanina Francesca Borija, koji je od don Pietra Vija, puljskog kanonika, kupio dio kuće u Fažani, i to za 330 lira. Spominju se svjedoci Domenego Testa i Agustin de Agustini. Ugovor je objavljen istoga dana u nazočnosti Costantina Cipriota i Matte Percosa.⁹⁹

Kuća u Fažani mogla se, dakle, kupiti i prema ugovoru sklopljenom u Puli. Bilo je to tako i s drugim mjestima, primjerice s Krnicom: Zuanne Rotta zabilježio je 25. ožujka 1638. ovakav ugovor: njemu je došla "dona Manda", supruga Zvaneta Kameriča, zvanog Bego, iz Krnice. Od nje Stjepan Gremošić kupuje dio kuće u Krnici ("nella Villa di Carnizza"). Cijena je 20 dukata, a jedan dukat vrijedi šest lira. Svjedoci su časnii gospodin Cosmo Lucis i Miho Bruzan. Ugovor je objavljen u nedjelju 12. travnja 1638. pred svjedocima Jure Orlovcem i Andreom Gobom.¹⁰⁰

Kupljena kuća nije se, naravno, morala uvijek odmah isplatiti u novcu. Modaliteti plaćanja bili su vrlo raznoliki. Zanimljiv je ugovor od 22. srpnja 1638., kad je notaru Rorti došao Giacomo Zacai, koji je želio prodati kuću. Kupac je "patron" Andrea de Nicolo, zvan "chiribiri" iz Venecije. Oko spomenute kuće nalaze se gradske zidine ("le mura di questa Citta"), zatim kuća kojoj je vlasnik Domenego Toffolo, te kuća Costantina Senachija. Kupac se obvezuje plaćati daću od 13 lira godišnje redovnicima samostana Sv. Franje ("con obbligo di pagar ... ogni anno per detta Casa di dacione alli Reverendi Padri di San Francesco di questa Cita lire tredese de picoli"). Dodatak od 53 lire dobiva Zacai. Svjedoci su Piero Goluzza i Costantin Ciprioto. Pri objavljivanju isprave 26. srpnja 1638. svjedoci su bili Dimostine del Bello i Anastasio Roditi.¹⁰¹ Cijene kuća (ako su bile velike) katkad su bile vrlo visoke. Dana 24. rujna 1638. k notaru je došao Iseppo Vidon iz Vodnjana, u ime svojega oca "messer" Leonarda i svoje braće Antonija, Domenega i Zuanneta. Od njega je spomenuti don Pietro Vio, kanonik i puljski arhidakon, kupio kuću u Fažani za čak 2000 lira. Procjenu su obavili Otavio Martorelo i Domenego Gropuzo. Kupac je 500 lira platilo odmah, a ostatak od 1500 lira platit će kasnije. Svjedoci sklapanja ugovora bili su Alfonso de Alegri i Manin Venier.¹⁰²

Ugovor od 16. studenog 1638. sklopljen u Puli spominje selo Pomer. Notaru je došao Zvane Menarić koji prodaje kuću u Pomeru ("Villa di pomer") za 520 lira, prema procjeni "mistra" Christofola Murera, Ivanea Aleveriča i Tomaža Kukalića. Kupac je bio ugledni labinski građanin Nadal Škampić (Scampichio), obitelj kojega je posjedovala neka dobra u južnoj Istri. Svjedoci su Zvane Kapeler i Francesco da Modena. Isprava je objelodanjena 21. studenog 1638. uz nazočnost Biasija Frighine i Giacoma de Meneghine.¹⁰³

Ugovori o kupnji kuće imali su katkad dodatne klauzule vrlo tipičnog sadržaja. Dana 14. travnja 1639. notaru je došao građanin Antonio Nicoluzza. Prodaje kuću u Fažani, oko koje su zemljišne čestice vlasnika Michelona Sorbole i cesta. Cijenu od 30 dukata plaća kupac, gospoda Elena, udovica Vicenza Borija. Svjedoci su Adamo Benussi i Jure Sanković. Ugovor je javno proglašen 16. travnja 1639. uz svjedoke Domenega Pecorina i Jure Bogdana. Notar je zapisao i dodatak ugovora od 15. travnja 1639. u kojem se "donna" Elena odriče imanja u korist gđe

⁹⁹ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 4. svibnja 1636., list 4 verso.

¹⁰⁰ Isto, Pula, 25. ožujka 1638., list 10 verso i 11 recto.

¹⁰¹ Isto, Pula, 22. srpnja 1638., list 21 verso i 22 recto.

¹⁰² Isto, Pula, 24. rujna 1638., list 25 recto.

¹⁰³ Isto, Pula, 16. studeni 1638., list 32 verso.

Antonije, kćeri njezina pokojnoga djeda Jure Cresanina. Svjedoci su bili isti kao i pri sklapanju ugovora.¹⁰⁴

Interesantan je i ugovor koji je 22. listopada 1641. u Krnici zapisao notar Giovanni Capitani. Došli su mu Tomaso Perusio i njegova supruga Elena. Tu su i Mikula Božešković (Micula Bose-scovich) i njegova šogorica (cognata) Aginia, koji kupuju dio zidane kuće, kojoj je polovica prekrivena kopama, a polovica sijenom ("un pezzo di casa de muro coperta la mita' de copi l'altra mita' de paia"). Kupuju još i dio vrta ("con un pezzo de orto"), također u Krnici. Okolo se nalazi kuća Zvaneta Kostetića, vrt i kuća Martina Biloglavića te cesta. Cijenu od 66 dukata (jedan dukat vrijedio je šest lira) odredila su četiri procjenitelja: "mistro" Zorzi Burla, Zvane Matešić (za kuću), te Jure Pekišić i Grigor Raić (za vrt). Svjedoci su Zanbatista Manucio i Francesco de Mauro. Ugovor ("Instrumento") je objavljen ("stridatto") u Puli u nedjelju, 12. siječnja 1642. uz nazočnost Nicoloa Orzevana i Nicoloa Gaiole kao svjedoka.¹⁰⁵

Kuće koje su se kupovale nisu uvijek bile u dobrom stanju. Notar Capitani primio je 27. prosinca 1643. Marka Divišića (Marco Divisich) i njegovu suprugu Anu iz Krnice. Tomaso Bančić (Banzich) kupuje od njih staru ruševnu stanciju s dvorištem, vrtovima i stablima koji se nalaze u Krnici ("una stancia vecchia desfatta e derelitta con il suo curtino orti casali tera in un pezzo alcuni pali de arbori ..."), i to kao jednu cjelinu. Okolo je cesta, zemlja Marije Šikića, vrt Zvaneta Šegote (Zuane Segotta). Procjenitelji Martin Biloglavić i Marko Brljevac (Berlievaz) odredili su cijenu od 210 lira. Supruzi su primili 150 lira, a ostatak od 60 lira dobit će (oni ili njihovi nasljednici) na dan Sv. Mikule idućeg mjeseca rujna ("esso tomaso si obliga contarli alli sudetti o suoi eredi per il giorno di san michiel del mese di setembre prosimo venturo"). Svjedoci su Marko Bolković (Bolcovich) iz Šišana i "mistro" Piero Kružila (Crusila) iz Krnice. Ugovor je objavljen u nedjelju 27. siječnja 1644. u Puli, u nazočnosti Cristofola Orzevana i Bortola Asendija.¹⁰⁶

Bila je ruševna i kuća koju je kupila "dona" Santina, prema ugovoru od 30. prosinca 1643., koji je u Puli zapisao notar Capitani. Isprava spominje njezina muža "meser" Piera Damonu, koji je "soldado in questa fortezza". Kupac Lorenzo dello Rizzo, stanovnik Pule, kupuje spomenutu kuću, kao i pripadajuće joj dvorište s vrtom ("una cassa de muro coperta de copi et la sua corte et orto ..."), a sve se to nalazi u Puli, u "contrada di san nicolo". Kuća je u ruševnom stanju ("la qual casa vecchia ... rovina ..."), pa joj je zato cijena samo 120 lira. Svjedoci su Alvise da Vin i Vido Dovolić (Dovolich). Prvi stanuje u Fažani, a drugi u Marčani. Ugovor je objavljen u nedjelju 27. siječnja 1644. u nazočnosti Bortola Asendija i Cristofola Orzevana.¹⁰⁷

2. Kućice

U vrelima se spominju samo četiri prodaje kućica: tri iz Pule i jedna iz Krnice:¹⁰⁸

Mjesto broj kućica kao predmet ugovora 1626.-1650. %

Pula	3	75,00
Krnica	1	25,00
<i>Ukupno</i>	4	100,00

¹⁰⁴ Isto, Fažana, 14. travnja 1639., list 49 verso i 50 recto.

¹⁰⁵ Isto, Giovanni Capitani, Krnica, 22. listopada 1641., list 9 recto.

¹⁰⁶ Isto, Pula, 27. prosinca 1643., list 25 verso.

¹⁰⁷ Isto, Pula, 30. prosinca 1643., list 26 verso.

¹⁰⁸ PAP, Istarski notari, kutija 1.

U ugovoru od 13. lipnja 1639., koji je u Puli zapisao notar Rotta, spominje se Anzolo Barbo koji je Rotti došao i u ime supruge Zuanne. Od njega građanin Domenego Cedrais kupuje kućicu pokrivenu crijepom ("kopama") ("una caseta ... coperta di copi") u Galižani. Cijena je 55 dukata, a svjedoci su nečitko napisani.¹⁰⁹

Važan je i zapis od 9. kolovoza 1642. Notaru su stigli Domenego de Orfani i Francesco Temporal, u svoje ime i u ime supruge Lucije (prema testamentu njezina prvog muža koji se zvao Luca de Orfani). Od njih vrlo štovani gospodin Conte de Conti kupuje kućicu na lokalitetu Santa Maria u Puli ("una caseta posta in questa citta in contrada di Santa Maria ..."). Okolo se nalaze zemljišta kojima su vlasnici Giacomo Bori i Calveran Rechus, te lokalna cesta. Kupac se obvezuje plaćati daću od tri lire godišnje samostanu Sv. Franje, redovnici kojega su mu dali kuću za 100 lira ("con obligo a detto signor Compratore di pagar anualmente di Dacione lire tre alli Reverendi padri di San Francesco ... dando de lire cento ..."). Svjedoci su Bortolo Rechus i Mattio Temporal. Ugovor je objavljen 10. kolovoza 1642. u nazočnosti Pietra Minti i Jure Orlova.¹¹⁰

Notar Capitani zabilježio je 29. travnja 1641. u Krnici ovakav ugovor. K njemu je došla "dona" Maria, kći pokojnoga Tomaža Divišića, žena pok. Matije Drandića iz Bula. Od nje je Andrija Gremošić (Andrea Gremosich) iz Krnice kupio kućicu s dvorištem i vrtom, odnosno trećinu objekta. Okolo je kuća Grigora Sisala, vrt Andrije Bančića, te cesta. Cijena je 13 dukata, a jedan dukat vrijedi šest lira. Gremošić pred svjedocima, Grigorom Kostetićem i Tomažom Bančićem (zvanim Licuero) iz Krnice, plaća gospodi Divišić spomenuti iznos. Ugovor je objavljen 2. lipnja 1641. pred Cosmom Lucisom, puljskim kanonikom, i Zuannetom Rottom.¹¹¹

3. *Nepokretna i pokretna dobra*

Nepokretna dobra kao predmet ugovora spominju se samo tri puta (dva iz ugovora sklopljenih u Puli, jedan iz ugovora u Galižani). Ovdje bih izdvojio ugovor od 2. svibnja 1638. iz Pule, u kojem gospoda Tadia (kći Francesca Trivisana) prigodom udaje traži od oca da joj pismeno zajamči mirno uživanje posjeda. Svjedoci su Gian Battista Leoni i Gian Battista del Bello.¹¹² Pokretna dobra kao predmet ugovora spominju se tek dva puta (jednom u Puli, jednom u Mutvoranu). O ugovoru iz Mutvorana već je bilo riječi u poglavlju o nagodbenim ugovorima.¹¹³ Ugovor u Puli nije tipičan; štoviše, različit je od ostalih. Na početku se notar predstavio i zapisao datum: "Protocolo di me Zuanne Rotta figliolo del signor Gasparo Cesadin Venetian et al Presente Nobile della Citta di Pola Principia L anno 1636 li 8 del mese di febrato". Nakon toga notar potvrđuje sljedeće: "Reverendo Padre Josepe Carli", koji je bio "Priore del Convento della misericordia di questa Citta" postao je vlasnik ždrebadi koju je okotila kobila crvene dlake nazvana Turcha, zamijenjena za konja kojega je dao svećenik ("Puoliedri natti dalla Cavalla nominata Turcha di pelo rosso tolta in baratto per un altro Cavallo ..."). Zatim notar spominje događaje s konca tog stoljeća i s početka idućega. Rukopis nije isti, pa se zaključuje da nije riječ o Rotti, nego o drugom bilježniku, koji je samo prepisao tekst. No, ostaje činjenica da je čitav za-

¹⁰⁹ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 13. lipnja 1639., list 54 recto i verso.

¹¹⁰ Isto, Pula, 9. kolovoza 1642., list 90 recto.

¹¹¹ Isto, Giovanni Capitani, Krnica, 29. travnja 1641., list 3 verso.

¹¹² Isto, Zuanne Rotta, Pula, 2. svibnja 1638., list 15 verso.

¹¹³ Vidi bilješku 75.

pis umetnut u notarske akte bilježnika Rotte. Spominje se navedena kobila, koja je 21. travnja 1695. okotila ždrijebe crne dlake, kao i 25. travnja 1695. ("21. Aprile la detta Cavalla partori un poliedro maschio di pelo negro ... 25. Aprile 1695. la sudetta fece un Poliedro Maschio di pello tutto negro"). Zatim je ta ista kobila okotila ždrebicu crvene dlake s crnim nogama ("12. Aprile 1699. Dominica. La sopra detta Cavalla partori' una puliedra rossa con l' estremita' nera"). Dalje notar zapisuje da je krava nazvana Zentilla okotila crveno tele ("18. Giugno 1699. Pola. Ha partorito la Vacha nominata zentilla un vitello rosso"). Notarski zapis u natuknicama spominje kravu Armilinu ("21 Giugno 1699 Pola. ha partorito la Vacha nominata armilina un Vitello di color marin"). Dalje notar tvrdi da je kupio tamnog konja od gospodina Carlina i pritom platio 140 lira, prema procjeni stručnjaka ("16. Xbre 1700. Ho comprato un cavallo scuro scuro dal signor Marco Carlin per prezzo de lire 140 cosi stimato da Antonio Razzo e Valentin Bonas d' anni cinque e mesi otto"). Kupio je zatim konja u Šišanu ("Adi 30 Novembre 1702. Ho comprato un cavallo nella Villa di Sissano da Gasparo Forlan ... di pello castagno d' Anni tre e mesi sette per il quale gli diedi una Vacha ...").¹¹⁴

4. Zemljište općenito

Zemljište je najčešće predmet ugovora (94 puta ili 24,35 %). Spominje se najviše u ugovorima iz Pule (57 puta, odnosno 60,63 %), zatim (znatno manje) u ugovorima iz Krnice - deset puta (10,63 %), Galižane - šest puta (6,38 %), Fažane i Mutvorana - po pet puta (5,31 %). Zemljišta spominju i zapisi iz Šišana i Ližnjana - četiri puta (4,25 %), Filipane - dva puta (2,12 %) i Brijuna - samo jednom (1,06 %). U preglednoj tablici ti podaci izgledaju ovako:¹¹⁵

Mjesto	broj zemljišta kao predmeta ugovora 1626.-1650.	%
Pula	57	60,63
Krnica	10	10,63
Galižana	6	6,38
Fažana	5	5,31
Mutvoran	5	5,31
Ližnjan	4	4,25
Šišan	4	4,25
Filipana	2	2,12
Brijuni	1	1,06
<i>Ukupno</i>	94	100,00

Ugovor o zemljištu izgledao je ovako. Dana 2. kolovoza 1638. notaru Rotti došao je Mattio Loli iz Mutvorana. On prodaje zemlju na vrhu brda Orzin (256 m, pokraj današnjeg sela Orbanići) ("un pezzo di terra ... posta in cima il monte orzin"). Miho Lilić kupuje posjed za 26 lira, prema procjeni Domenega Lolija i Stefana Šaina. Svjedoci su Vido Milošović i Domenego Tromba. Dana 2. kolovoza 1638. Roman Romani je osporio ugovor, ali se on 8. kolovoza ipak objavljuje u nazočnosti svjedoka Gerolema del Brausa i Frane Kribarića (Chribarich).¹¹⁶

¹¹⁴ PAP, Istarski notari, kutija 1, Zuanne Rotta, 8. veljače 1636., list 1 recto i verso.

¹¹⁵ PAP, Istarski notari, kutija 1.

¹¹⁶ Istru, Zuanne Rotta, Pula, 2. kolovoza 1638., list 23 recto.

Zemlja se vrlo često kupovala u Puli. Primjerice, 15. kolovoza 1638. Rotti je došao "messer" Jure Orlovac. On prodaje zemlju površine šest stariola na obroncima brda Zaro ("un pezzo di terra ... di starioli sei ... posto a pie del Zaro di questa citta ..."). Kupac, vrlo štovani gospodin Conte de Conti, za nju plaća 40 lira. Službeni procjenitelji nisu navedeni, a spominju se svjedoci Andrea Razzo i Piero Furlan. Ugovor je objavljen istoga dana pred svjedocima Gerolemom del Brausom i Christofijem Gregom.¹¹⁷

Zemlja se mogla kupiti i tako da se, osim isplaćenog novca, navela jedna ili više obveza. Ugovor od 22. studenog 1638. spominje Angeliju, ženu pok. Mate Galešića, koja prodaje zemlju u Marčani ("contrada di Marzana"). Kupac Mattio Slaković (Slacovich) obvezuje se da će crkvi u Mutvoranu ("chiesa maggiore di Momaran") donijeti jedan stariol žita. Cijena je 190 lira, no taj je iznos kupcu dugovao Galešić. Svjedoci su Zvane Korlavić i Frane Koroman (Francesco Coroman). Dokument je objavljen 28. studenog 1638., a svjedoci su Piero Minto i Zuanne Zancariol.¹¹⁸

Interesantan je i ugovor od 28. listopada 1646., sklopljen kod notara u Puli. Grigor Jukopila (Giucopilla) prodaje zemlju u Ližnjanu na lokalitetu Kuje ("in loco detto Cue"), blizu Sv. Tome. Okolo je "terra della madona", cesta, zemljište Frane Škifića (Francesco Schifich) i Zvaneta Jukopile. Kupac Jure Štifančić (Zorzi Stifanchich) plaća za zemlju 30 lira, prema procjeni Zuanneta Briona i Jure Mikaljančića (Zorzi Micaglianchich). Svjedoci su Zvane Štefanić i Stjepan Klarić (Stefano Clarich). Ugovor je objavljen u nedjelju (istoga dana) pred svjedocima Lorenzom Salamonijem i Anastasijom Roditijem.¹¹⁹

Izdvojio bih zatim ugovor iz Krnice (13. prosinca 1648.). Notaru je došla gospoda Jele, udovica Mihe Lilića, od koje Andrea Buršić kupuje zemlju u dolini Tomeglia u Mutvoranu ("un pezzo di terra gio a una valle chiamata tomeglia posta nella contrada de momaran detta Malin"). Okolo te njeve zemlju imaju Matija Šikić, Piero Braus i Mile Grandišević. Cijenu od 70 lira procijenili su Petar Vitašić (Piero Vitasich) i Matija Lilić. Ugovor je pred notarom potvrdio i Tone Lilić, sin gospode Jele. Svjedoci su Mile Pekišić i Zvane Boljivić. Dokument je objavljen u nedjelju 20. prosinca 1648. u nazočnosti Francesca Temporalala i Nicolaa Gaiole.¹²⁰

Ugovori o zemljištu bili su međusobno vrlo slični, katkad i s potpuno identičnim odredbama, pa sam se ovdje ograničio na analizu samo pet ugovora, ne umanjujući pri tome važnost činjenice da ih je bilo čak 94, kako sam naveo u tablici na početku potpoglavlja.

5. Masline

One se kao predmet ugovora spominju 45 puta: 31 put (68,88 %) u Puli, sedam puta (15,55 %) u Fažani, šest puta (13,33 %) u Galižani i jednom (2,22 %) u Šišanu. U tablici to izgleda ovako:¹²¹

¹¹⁷ Isto, Pula, 15. kolovoza 1638., list 23 verso.

¹¹⁸ Isto, Pula, 22. studeni 1638., list 36 verso.

¹¹⁹ Isto, Pula, 28. listopada 1646., list 118 verso i 119 recto.

¹²⁰ Isto, Krnica, 13. prosinca 1648., list 137 verso.

¹²¹ PAP, Istarski notari, kutija 1.

<i>Mjesto</i>	<i>broj maslina kao predmet ugovora 1626.-1650.</i>	<i>%</i>
Pula	31	68,88
Fažana	7	15,55
Galižana	6	13,33
Šišan	1	2,22
<i>Ukupno</i>	45	100,00

U ispravi od 22. veljače 1626., koju je zapisao notar Marco Passera, spominju se "messer" Zuanne Bengolino i "ser" Antonio de Moro iz Galižane. De Moro je kupio 16 maslina na lokalitetu Podesse u Val Bonosu. Zuanne de Petre i "ser" Giure Baston odredili su cijenu od 25 dukata. Nazočni su bili "mistro" Mattio iz Krka i Marko Milić iz Marčane. Ugovor je objavljen "Di Domenica li 18. ottobre 1626. in Pola al loco solito la hora consueta fu stridato il presente Instrumento ...".¹²²

Dana 27. svibnja 1638. notaru Rotti došli su Venier de Ghenghi i njegova sestra Oliva. Od njih Domenego Cerdonis kupuje maslinik ("un olivaro") koji se nalazi na zemlji kojoj je vlasnik Zuanne Facinoto ("posto nel tereno di Zuane Facinoto"), a koja se zove "Laco di Pianella". Cijenu od 12 lira odredili su "stimadori" Marco Frazer i Domenico del Moro. Ugovor je objavljen 6. lipnja 1638. u nazočnosti Giacoma Marzarija i Piera Minta.¹²³

Za veće maslinike katkad se navode i visoki iznosi pri kupovanju. U ispravi od 5. prosinca 1638., koju je u Puli zapisao notar Rotta, spominje se Zuanne Galuzzi iz Rovinja, koji prodaje 56 maslina "posti in Comunal di questa Citta". Kupac, "ser" Tomaso Apolonio, plaća 180 lira, a cijenu su odredili Andrea Razzo i Mate Pekišić. Od svjedoka se spominju Biasio Frighina i Zuanne Picolo. Ugovor je objavljen 12. prosinca 1638., a nazočni su bili Anastasio Roditi i Zuanne Zancariol.¹²⁴

Stabla maslina iz ugovora od 2. prosinca 1639. kupac je platio još skuplje. Notaru je došao Bortolo Cinci, u svoje ime i u ime supruge Jelene (Gelena). Costantin Senachi od njega kupuje 50 maslina na lokalitetu Vidrian za 230 lira. Tu su cijenu procijenili Mikula Klarić i Jure Orlovac. Cesaro Caporal iz Ravenne i Jure Orlovac bili su svjedoci, a ugovor je objavljen 4. prosinca 1639.¹²⁵

Zanimljiv je i jedini ugovor o maslinama u Šišanu. Francesco de Zuanne došao je notaru da bi prodao masline po cijeni od 12 lira. Notar Rotta načinio je ispravu 16. travnja 1640. u Šišanu. Masline kupuje Gasparin Cucurin. Svjedoci su Piero Pozza i Andrea Carbon. Ugovor je objavljen 23. travnja 1640., a svjedoci su bili Zuanne Zancariol i Anastasio Roditi.¹²⁶

Kada su masline prodavali ženski samostani, notaru su dolazile opatice. Tako su 26. lipnja 1640. Rotti stigle "Reverenda Madre suor Diana Zucona" i "molto Reverenda Madre suor Lucia Nicolina", "Abadesse del Reverendo Monasterio di San Teodoro" (puljski samostan sv. Teodora okupljao je opatice iz Veneta, Furlanije i Istre). Tone Kapelić (Antonio Capelicho) kupuje

¹²² Isto, Marco Passera, Galižana, 22. veljače 1626., list 1.

¹²³ Isto, Zuanne Rotta, Galižana, 27. svibnja 1638., list 19 recto.

¹²⁴ Isto, Pula, 5. prosinca 1638., list 39 recto i verso.

¹²⁵ Isto, Pula, 2. prosinca 1639., list 42 verso i 43 recto.

¹²⁶ Isto, Šišan, 16. travnja 1640., list 63 verso i 64 recto.

masline u Galižani, na lokalitetu Roban, koje se nalaze u posjedu spomenutog samostana. Cijena je 28 lira, a svjedoci su Andrea Jurican (Giurican) i Nicolo Robiani. Isprava je objavljena 1. srpnja 1640., a nazočni su bili Berto Zachelin i Michiel Pozzi.¹²⁷

Na temelju istog ugovora mogle su se kupiti masline smještene na različitim lokalitetima. Notar Rotta zabilježio je 21. prosinca 1645. u Puli ovakav ugovor. U njegov je ured došao Jure Kostešić (Iure Costesich) iz Galižane. On prodaje masline. Kupac Antonio de Ghenghi kupuje masline u Galižani na lokalitetu Podesse (okolo su vlasnici zemlje Damian de Ghenghi, Nicolo Lunardel, Martin de Petre i Piero Benussi) te masline na lokalitetu Hrašće (Roveri), također u Galižani (okolni su vlasnici zemlje Zuanne de Viddo, Piero Galuzzo i Bernardo Lunardel). Cijenu od 70 lira odredili su Grigor Parentin i Zuanne Facinoto. Svjedoci su Marko Belavac i Jure Paubach. Dana 24. prosinca 1645. ugovor je objavljen pred svjedocima Costantinom Cipriotom i Zuannetom Pelizzom.¹²⁸

Ponekad se u ispravi znalo ponešto reći i o vrstama i kvaliteti maslina koje su se prodavale: notar Capitani zabilježio je 4. ožujka 1644. ispravu koja spominje Gaspara Rajkovića (Raicovich) i Zuaneta Veniera iz Šišana. Od njih Gasparo Kukurin iz Šišana kupuje male mlade masline, no sve nisu iste kvalitete ("olivari piccoli gioveni buoni et tristi"). Masline se nalaze u Šišanu, u vinogradu pokraj crkve Sv. Franje ("apresso e dinanzi la chiesa di san francesco di detta vila"), a vlasnik vinograda je Batista Forlani. Cijena je 50 lira, a svjedoci su Iacomo Bori i Zuane del Caro. Isprava je objavljena u nedjelju 6. ožujka 1644., a nazočni su bili svjedoci Andrea Gobo i Costantin de Cipro.¹²⁹

6. Vinogradi

Vinogradi se spominju kao predmet ugovora najviše na području Pule (21 ugovor, 75 %); znatno manje spominju se u ugovorima iz Šišana - četiri puta (tj. 14,28 %), Fažane (dva puta ili 7,14 %) i Galižane (jednom, odnosno 3,57 %). Te podatke možemo sažeti u tablicu:¹³⁰

Mjesto	broj vinograda kao predmet ugovora 1626.-1650.	%
Pula	21	75,00
Šišan	4	14,28
Fažana	2	7,14
Galižana	1	3,57
<i>Ukupno</i>	28	100,00

Notar Zuanne Rotta zabilježio je u Puli 22. travnja 1638. ovakav ugovor. K njemu je došao Grigor Pekišić. Vrlo štovani gospodin Zuanne de Capitani od njega kupuje vinograd u Krnici. Cijena je 300 lira. Svjedoci su Piero de Fico i Valentin Campaner. Isprava je objavljena u nedjelju 26. travnja 1638., a nazočni su bili Anastasio Roditi i Matija Solković (Solcovich).¹³¹

¹²⁷ Isto, Pula, 26. lipnja 1640., list 68 verso i 69 recto.

¹²⁸ Isto, Pula, 21. prosinca 1645., list 111 verso i 112 recto.

¹²⁹ Isto, Pula, 4. ožujka 1644., list 31 recto.

¹³⁰ PAP Istarski notari, kutija 1.

¹³¹ Isto, Zuanne Rota, Pula, 22. travnja 1638., list 13 recto i verso.

U Puli je, kod istog notara, nakon nekoliko dana sklopljen ugovor o prodaji vinograda u Medulinu. U notarsku je kancelariju došao Andrea Jurijanić (Jurianich) iz Ližnjana. Od njega Zvane Štifić (Stifanich) kupuje vinograd u Medulinu ("un pezzo di vigna di opere una ... posta nella Contrada di medolin"). Spominje se i cijena od 80 lira te svjedoci Mate Vitas i "ser" Vido Vološić (Volosich). Ugovor je objavljen 2. svibnja 1638. uz nazočnost svjedoka Mikule Pekišića i Zuanneta Zancariola.¹³²

U Galižani je 23. studenog 1638. notaru došao Jure Jurišović (Jure Jurišovich), a sa sobom je doveo i Matu Jurišovića. Od njih je "messer" Silvestro Galuzzo kupio dio vinograda u Galižani. Platilo je cijenu od 19 lira ("lire disnove"), a cijenu su odredili procjenitelji Grigor Parentin i Agnelo Valente. Svjedoci su bili vrlo časnii gospodin don Pietro Vio, galižanski župnik, te Antonio Capeluzzo. Ugovor je objavljen 28. studenog 1638. u nazočnosti Piera Minta i Zuanneta Zancariola.¹³³

Vinograd je te godine prodao i Christofolo Catanco, stanovnik Buzeta ("habitante in pinguenti"). Dana 4. prosinca 1638. Catanco je stupio pred notara Rottu u Puli. Kupci Jure Jurišović te njegova braća Martin i Mattio iz Filipane ("habitanti in filippian") kupili su spomenuti vinograd koji se nalazi u Filipani, a oko njega su zemljišta vlasnika Gaspara Jukića (Juchi) i Jure Divišića. Cijenu od 48 dukata odredili su još 22. ožujka 1635. procjenitelji Venier Veneruzzo i Christofolo Bijažić (Biasich). Kupci moraju taj iznos dati do Sv. Martina. Svjedoci su časnii gospodin galižanski župnik don Pietro Piva i Giacomo Calimeni. Isprava je objavljena 16. prosinca 1638. u nazočnosti Zuanneta Zancariola i Dimostina del Bella.¹³⁴

I vinograd se, također, mogao kupiti uz obvezu. Notaru su 10. svibnja 1640. došli Micali Trifero i njegova supruga Giacoma. Vinograd u blizini crkve Sv. Lucije ("un pezzo di vigna de opere doi ... posto apreso la chiesa di santa Lucia") kupuje "ser" Domenego Furlan, koji se obvezuje plaćati daću redovnicama samostana sv. Teodora, i to 24 lire, prema procjeni Mikule Klarića i Matije Batovića. Svjedoci su Zvane Štifić i Ghille Sufan. Ugovor je objavljen 27. svibnja 1640., svjedoci su Miho Lučić (Mico Lucich) i Salamun Asendio.¹³⁵

Uz daću, katkad je postojao i iznos cijene, koji je, naravno, bio umanjen. U Puli je 24. veljače 1642. notaru došao "ser" Domenego de Orfani u svoje ime i u ime supruge Marije. Od njega Francesco Temporal kupuje dio vinograda izvan gradskih vratiju - "Porte Ratte" ("un pezzo di vigna posta fuori di porta ratta").¹³⁶ Kupac se obvezuje godišnje plaćati šest lira crkvi sv. Tomaza. Plaća i cijenu od 30 lira, prema procjeni Nicolao Orlovana i Piera Freghine. Oko vinograda je zemlja kojoj su vlasnici Jure Orlovac i Calveran Rechus, te cesta. Svjedoci su Andrea Gaiola i

¹³² Isto, Pula, 27. travnja 1638., list 14 recto i verso.

¹³³ Isto, Galižana, 23. studeni 1638., list 37 recto.

¹³⁴ Isto, Pula, 4. prosinca 1638., list 38 verso.

¹³⁵ Isto, Pula, 10. svibnja 1640., list 64 verso.

¹³⁶ Grad Pula imao je u srednjem vijeku i sve do konca XVIII. stoljeća devetora vrata koja su vodila prema raznim dijelovima prostranog puljskog agera, koji je obuhvaćao cijelu južnu Istru. Evo naziva tih vrata: Porta S. Iohanni, Porta nova, Porta Stovagnaga, Porta de domo, Porta de medio, Porta pazoli, Porta monasterii, Porta S. Iuliane, Porta rata i Porta zemena. Usp. B. Benussi, Spigolature polesane, AMSI, vol. XXII., Poreč, 1908., 362-366. "Porta rata" pučki je naziv za stara rimska "porta aurata", poznata i danas kao "Zlatna vrata". "Porta zemena" mletačka je iskrivljenica od talijanskog naziva "porta gemina", tj. Dvojna vrata, koja se i danas nalaze na ulazu u Arheološki muzej.

Zuane Pico. Isprava je objavljena 2. ožujka 1642. pred Maninom Venierom i Zuannetom de Capitanijem.¹³⁷

Već načinjenim ugovorom mogla su se, dakako, kupiti i dva vinograda. Patron Liborar Vio došao je notaru u svoje ime i u ime "madone" Costantine, svoje supruge. Toga dana, 24. veljače 1642., došao je i Bortolo Cinci. Najprije je kupio vinograd na lokalitetu Prostimel, a zatim još jedan vinograd na istom lokalitetu. Cijena oba vinograda bila je 600 lira. Svjedoci su vrlo časni gospodin Pietro Vio, arhidakon, te fažanski župnik Francesco Bori.¹³⁸

Zanimljiv je, napokon, i ugovor od 8. veljače 1649., iz Šišana. Kod notara je Petar Bilić (Pietro Bilich). On prodaje vinograd u Šišanu, na lokalitetu Kušice ("un pezzo di vigna posta in questa contrada di Sisan in loco chiamato chusize"). Okolo su zemljišta vlasnika Gregorija Medorića (Medorich) i Minina Rimanića. Cijena je 10 dukata (šest lira za dukat). Svjedoci su Gregorio Bilić i Gasparo Furlan.¹³⁹

7. Novac

Novac se kao predmet ugovora javlja u svezi s dugovanjem. Ponekad ga susrećemo i u ugovorima o mirazu. Najviše se spominje u Puli (16 puta, tj. 80 %), a u jednom ugovoru zabilježen je u Fažani, Ližnjanu, Galižani i Brijunima (5 %). U tablici to izgleda ovako:¹⁴⁰

Mjesto	broj isprava koje novac spominju kao predmet ugovora 1626.-1650.	%
Pula	16	80,00
Brijuni	1	5,00
Fažana	1	5,00
Ližnjan	1	5,00
Galižana	1	5,00
<i>Ukupno</i>	20	100,00

Zuane Rotta zabilježio je u Fažani, 18. kolovoza 1638. ovakav ugovor: k njemu su došli "patron" Francesco i njegova majka Susana, stanovnici Fažane. Duguju 857 lira Antoniju Medelagu, a ugovor utvrđuje način plaćanja duga: najprije 600 lira, a kasnije 257. Svjedoci su Francesco Benussi, te Domenego i Nicolo' de Gregorij.¹⁴¹

Katkad je ugovor o vraćanju duga bio još jednostavniji: u Puli su se kod notara dogovorili Andrea Dorić (Dorich) iz Ližnjana i Marco Carlin. Dorić se 30. siječnja 1639. obvezao da će Carlinu isplatiti 30 lira. Svjedoci su Antonio Tomadel i Zvane Kamerić (Camerich).¹⁴²

O ostalim ispravama u kojima je novac predmet ugovora bilo je riječi u potpoglavljima o dugovanju, a spomenut ću ih kasnije u svezi sa zakupima.

¹³⁷ PAP, Istarski notari, kutija 1, Zuane Rotta, Pula, 24. veljače 1642., list 83 recto i verso.

¹³⁸ Isto, Pula, 24. veljače 1642., list 84 verso i 85 recto.

¹³⁹ Isto, Šišan, 8. veljače 1649., list 146 recto i verso.

¹⁴⁰ PAP, Istarski notari, kutija 1.

¹⁴¹ Isto, Zuane Rotta, Fažana, 18. kolovoza 1638., list 24 recto i verso.

¹⁴² Isto, Pula, 30. siječnja 1639., list 47 recto i verso.

8. Sjenokoša

Sjenokoše se najviše spominju u ispravama iz Pule (25 puta, odnosno 62,50 %), a zatim u ugovorima iz Šišana (pet puta, tj. 12,50 %), Krnice (četiri, 10 %), Mutvorana (tri, 7,5 %), Marčane (dva, 5 %), te Brijuna jednom (2,50 %). Podaci se mogu sažeti u tablicu:¹⁴³

Mjesto	broj sjenokoša kao predmet ugovora 1626.-1650.	%
Pula	25	62,50
Šišan	5	12,50
Krnica	4	10,00
Mutvoran	3	7,50
Marčana	2	5,00
Brijuni	1	2,50
<i>Ukupno</i>	40	100,00

Dana 13. ožujka 1638. u Krnici notaru je došla "donna" Elena, kći pokojnog Vida Zenzerovića (Zenzerovich). Gasparo Bončić (Boncich) od nje kupuje sjenokošu sa 40 stabala, a sjenokoša se nalazi u Krnici. Okolo imaju zemlju vlasnici Matija Lilić zvan Spoglia te Gile Šekić (Sechich). Cijenu od 100 lira odredili su procjenitelji Mikula Dikrić (Micula Dichrich) i Grigor Gergosan. Svjedoci su Jure Pančić (Giure Pancich) i Grigor Pekišić. Ugovor je objavljen u nedjelju 14.

ožujka 1638. pred svjedocima Pierom Torom i Zvanetom Mandušićem (Mandusich).¹⁴⁴ Sličan je i ugovor s Brijuna od 3. siječnja 1640. Zanimljiv je i zato jer spominje Štinjan (Contrada di Stignan). Ugledni nobil Agustin da Canal prodaje sjenokošu u tom mjestu, oko koje su zemljišta vlasnika Zvaneta Brozine i Veniera Tamburina. Kupac Zvane Vrašić (Vrasich) plaća 180 lira. Svjedoci su Tone Betika i svećenik Tone Bravarić.¹⁴⁵

Isprava od 12. prosinca 1641. spominje Juricu Korenića (Juriza Corenich) koji prodaje sjenokošu sa 172 stabla u Loborici ("una piantada posta nella contrada di Lavarigo de arbori cento e setanta doi"). Kupac Matija Kolić (Mattio Cholich) plaća 180 lira, ali uz obvezu plaćanja daće crkvi u Loborici ("con obligo di pagar di dacione alla chesa di san fior di detta villa ogni anno formento starioli uno"). Daću od jednog stara žita mora, dakle, davati jednom godišnje. Svjedoci su Zvane Franić (Franich) i Ive Radolović (Radolovich). Ugovor je objavljen 15. prosinca 1641. uz nazočnost Francesca Baldana i Giacoma Marzarija.¹⁴⁶

I crkvene ustanove često su prodavale sjenokoše. Dana 12. siječnja 1644. notaru je u ime Kaptoła došla "molto Reverenda Madre Suor Scolasticha". Kupac Martin Pekišić iz Krnice kupuje livadu kod Mutvorana na lokalitetu Caval s 500 stabala ("una piantada posta nella valle di Mamaran in loco detto Caval de arbori cinque cento"). Svake će godine Pekišić plaćati samostanu sv. Teodora šest dukata, i to do blagdana Sv. Martina. Svjedoci su Marko Bužletić i Jure Zenzerović. Isprava je objavljena 17. siječnja 1644. pred Francescom Temporalom i Alviseom da Pesaro.¹⁴⁷

¹⁴³ PAP, Istarski notari, kutija 1.

¹⁴⁴ Isto, Zuanne Rotta, Krnica, 13. ožujka 1638., list 9 recto i verso.

¹⁴⁵ Isto, Brijuni, 3. siječnja 1640., list 60 verso.

¹⁴⁶ Isto, Pula, 12. prosinca 1641., list 81 recto.

¹⁴⁷ Isto, Pula, 12. siječnja 1644., list 102 verso i 103 recto.

Sjenokoše su ponekad bile vrlo velike površine. U Šišanu je 18. lipnja 1649. notaru Rotti došao Gregorio Medošić (Medosich). Kupac Gregorio Vlačić (Vlacich), u ime svoje crkvene ustanove ("come Gastaldo del Santissimo Sacramento") kupuje livadu u Šišanu na kojoj ima 300 stabala. Okolo je vinograd Piera Furlana, vinograd Menega Bortolozija, cesta te livada Mattiuzija Sestana. Cijena je 120 lira, a svjedoci su Piero Popazzi i Minin Rimanič.¹⁴⁸

Spomenuo bih i zanimljiv ugovor iz Marčane, premda su mu odredbe vrlo jednostavne. Notaru su 11. rujna 1650. došli Marina Darda i njezin sin Mattio. Zvane Golešić (Golesich) od njih kupuje livadu u Marčani ("un pezzo di piantada posta in questa vila"). Cijena je 360 lira, a procijenili su je Miho Radetić i Domenego Robigan. Svjedoci su Ivane (tada uobičajen oblik imena u nekim područjima istarsko-dalmatinske čakavštine) Lušetić (Lusetich) i Domenego Robigan. Ugovor je objavljen 2. listopada 1650. u nazočnosti Piera Minta i Jadra iz Klane (Jadre da Clana).¹⁴⁹

Ugovori o sjenokošama imali su, kao uostalom i ostale vrste isprava, dopunske klauzule: 24. rujna 1650. notaru je došao Lorenzo dello Rizzo. Prodao je sjenokošu Andrei Caticori, i to za 900 lira, ali uz obvezu plaćanja iznosa od dvije lire godišnje samostanu sv. Mihovila na dan Sv. Martina ("con obligo a detto Conprator di pagar ... lire doi ... ogni anno alla chiesa di san michiel il giorno di san Martin"). Svjedoci su Jadre Gaiola i Jure Linić (Linich). Zatim je 28. rujna te godine notaru došao Andrea Caticora i platio 140 lira za livadu. Tu su svjedoci bili Martin Tamburin i Andrea Gobo. Potom je 2. listopada ugovor objavljen, a nazočni su bili Jadre iz Klane i Piero Minto. Dana 5. listopada 1650. Lorenzo dello Rizzo potvrdio je da je od Caticore dobio još 60 lira, i to pred svjedokom Nicoloom Gaiolom.¹⁵⁰

Modaliteti plaćanja bili su, kao i u ostalim ugovorima, vrlo raznoliki. Kire (deminutiv od imena Kirin) Banović (Chire Banovich) iz Marčane došao je 4. svibnja 1641. notaru Capitaniju u Krnici. Gospoda Lodovica-Lupetina od njega kupuje livadu s 330 stabala na lokalitetu Vale della Muzza u Mutvoranu. Okolo je cesta te zemljišta Zvaneta Špeliča (Spelich) i Zvaneta Subriča (Subrich). Cijena je 595 lira. Banović potvrđuje što je dobio: 400 lira odmah, a ostatak će biti isplaćen kasnije, do dana Sv. Mihovila. Svjedoci su Zvane Cukon (Zucon) i Marko Berljevac. Ugovor je objavljen u Puli, u nedjelju 2. lipnja 1641. pred Cosmom Lucisom i Zuannetom Rottom.¹⁵¹

9. Oranice

Oranica kao predmet ugovora spominju se najviše na području Pule (u 18 ugovora, tj. 52,94 %), a potom i u Krnici - sedam ugovora (20,58 %), a po dva u Fažani, Marčani, Galizani i Mutvoranu (5,88 %), te jedan u Šišanu (2,94 %). U tablici to izgleda ovako:¹⁵²

¹⁴⁸ Isto, Šišan, 18. lipnja 1649., list 153 recto i verso.

¹⁴⁹ Isto, Marčana, 11. rujna 1650., list 160 verso.

¹⁵⁰ Isto, Pula, 24. rujna 1650., list 165 recto i verso.

¹⁵¹ Isto, Giovanni Capitani, Krnica, 4. svibnja 1641., list 5 verso.

¹⁵² PAP Istarski notari, kutija 1.

<i>Mjesto</i>	<i>broj oranica kao predmet ugovora 1626.-1650.</i>	<i>%</i>
Pula	18	52,94
Krniča	7	20,58
Fažana	2	5,88
Galižana	2	5,88
Marčana	2	5,88
Mutvoran	2	5,88
Šišan	1	2,94
<i>Ukupno</i>	34	100,00

Uobičajena kupoprodaja oranice izgledala je ovako: notaru Capitaniju došao je 14. srpnja 1641. Zvane Cukon iz Mutvorana. Tone Mikalić i Simon Lukarić iz Marčane kupuju od njega oranicu površine četiri stariola. Okolo zemljišta imaju vlasnici Zvane Subrić, Chiara Cromea i Mattio della Fornera. Cijena je 46 lira, a svjedoci su Mattio Braus i Simon Cromea. Ugovor je objavljen u nedjelju 21. srpnja 1641., u nazočnosti Cosma Lucisa i Zuanneta Pelizze.¹⁵³

Zanimljiva je i isprava od 29. rujna 1642. iz Krnice. Notaru su došli Jure Zenzerović i njegova majka Katarina. Grigor Sisal iz Krnice od njih kupuje oranicu površine oko pet stariola u Mutvoranu, na lokalitetu Stagnola ("un pezzo di tera de semenadura di formento starioli cinque in circa posta in contrada de momaran in loco ditto stagnola"). Okolo zemljišta imaju vlasnici Tomaso Peruško (Perusco) i Marko Berljevac. Cijena je 72 lire. Svjedoci su Jure Pekić i Jakov Bertošić (Giacomo Bertosich) iz Krnice.¹⁵⁴

Vrijedno je spomenuti i ugovor od 13. listopada 1643. iz Marčane. Notaru Capitaniju došao je Jure Antolović (Zorzi Antolovich) iz Marčane. Kirin Banović iz Marčane od njega kupuje oranicu od osam stariola, a oranica se nalazi u Marčani. Okolo je sjenokoša Zvaneta Tekovića (Tecovich), te neplodno općinsko zemljište ("carso del comun"). Cijena je 53 lire, a svjedoci sklapanja ugovora jesu Michiel Pozzi iz Pule i Zvane Kostešić iz Krnice. Ugovor je objavljen 1. studenog 1643. u Puli, u nazočnosti Nicoloa Perafa, Zvaneta Forlana i Agustina Dagustina.¹⁵⁵

Oranice su, naravno, kupovale i crkvene ustanove. Dana 24. svibnja 1648. u Pulu je notaru Rotti došao Nikola Orlovac. On prodaje oranicu na području Pule. Kupac je fra Domenego Bravarić, predstavnik samostana sv. Franje (ujedno i njegov gvardijan). Okolo imaju zemljišta vlasnici Gerolemo del Brauso te Zuanne de Capitanij. Cijena je 60 lira, a svjedoci sklapanja ugovora bili su Bortolo Asendio i Agustin de Agustini.¹⁵⁶

Spomenuo bih i ugovor od 25. srpnja 1650. sklopljen u Puli, a u kojem se spominje selo Peroj. Antonio Riggo došao je notaru da bi prodao oranicu u Peroju na lokalitetu zvanom Le Focace ("un pezzo di terra aratina posta nella contrada di Peroj deta le focace"). Kupac Antonio Picolo plaća cijenu od 16 lira. Oko oranice su zemljišta kojima su vlasnici Beltrame Rotta i Andrea Tromba. Svjedoci pri sklapanju ugovora bili su Andrea Tromba i Nicolò de Damiani. Isprava je objavljena u nedjelju 31. srpnja 1650. pred svjedocima Agustinom de Agustinijem i Antonijom Bevilaquom.¹⁵⁷

¹⁵³ Isto, Giovanni Capitani, Mutvoran, 14. srpnja 1641., list 7 recto.

¹⁵⁴ Isto, Krnica, 29. rujna 1642., list 11 verso.

¹⁵⁵ Isto, Marčana, 13. listopada 1643., list 24 recto.

¹⁵⁶ Isto, Pula, 24. svibnja 1648., list 127 recto.

¹⁵⁷ Isto, Pula, 25. srpnja 1650., list 160 recto.

10. Vrtovi

Kao predmet ugovora vrtovi se najviše spominju u Puli - sedam puta (70 %), zatim još u Galižani - dva puta (20 %) i jednom u Krnici (10 %). Podaci sažeti u tablici izgledaju ovako:¹⁵⁸

Mjesto	broj vrtova kao predmet ugovora 1626.-1650.	%
Pula	7	70,00
Galižana	2	20,00
Krnica	1	10,00
Ukupno	10	100,00

Notaru Rotti došla je 25. ožujka 1638. "donna" Manda, žena Zvaneta Kamerića, zvanog Bego, Vrlo štovani gospodin Zuanne de Capitanij od nje kupuje vrt u Krnici ("un orto posto nella Villa di Carnizza"). Okolo su dvije ceste, te zemljište Stjepana Gremošića i Jadre Bančića. Cijena je 60 lira i kupac je odmah plaća ("et questo per pretio de lire sesanta de piccoli i qualli danari esso signor Compratore esborsa in tanti Contadi a detta Venditrice alla presentia di me Notaro et testimonij Infrascritti"). Svjedoci su Miho Bruzan i Cosmo Lucis. Ugovor je objavljen u nedjelju 17. travnja 1638., a nazočni su bili Jure Orlovac i Andrea Gobo.¹⁵⁹

U Puli je 6. lipnja 1649. sklopljen ovakav ugovor. Notaru je došao Battista Temporal, a sa sobom je poveo i "donnu" Franceschinu, udovicu Nicoloa Riga. Antonio de Ghenghi od njih kupuje vrt u Galižani ("un pezzo di orto posto nella Villa di Galesan"). Vlasnik zemljišta uokolo jest Domenego de Ghenghi, zvan Spigolin, a tu je i vrt nasljednika pok. Piera Tora. Cijenu od 45 lira odredili su procjenitelji Piero della Fabiana i Antonio Tomadel. Svjedoci su Marko Bužetić i Vido Labinjan (Viddo Labignan). Ugovor je objavljen 13. lipnja 1649., pred svjedocima Zuannetom Zonom i Lucom Misom.¹⁶⁰

Na koncu izdvajam i ugovor o prodaji vrta u Krnici. Notaru Capitaniju 1. listopada 1642. došao je Luka Zenzerović. Martin Biloglavić iz Krnice od njega kupuje vrt ("un pezzo di orto in lavila de carnizza"). Cijena vrta iznosi 48 lira, a svjedoci sklapanja ugovora bili su Zambatista Manucio i Jure Pekišić iz Krnice. Ugovor je objavljen 5. listopada 1642. u Puli, a tada su svjedoci bili Zuane Dagustin i Zvane Kapeler iz Pule.¹⁶¹

11. Šume

Postoje samo dva dokumenta o šumama kao predmetima kupoprodajnih ugovora: jedan iz Pule i jedan iz Fažane¹⁶². Puljski je ugovor sklopljen 28. svibnja 1638. kod notara Rotte. Došao mu je "ser" Antonio de Viddo, u svoje ime i u ime supruge Marije. Marko Belavac kupuje od njega šumu sa 120 stabala ("pineda de arbori cento e vinti"). Cijenu od 150 lira odredili su općinski procjenitelji Piero della Fornera i Piero Fiorante ("stimadori di Comun"). Svjedoci su Mattio Loli i Daniel Germanis. Isprava je objavljena 6. lipnja 1638. u nazočnosti Piera Minta i Giacoma Marzarija.¹⁶³

¹⁵⁸ PAP, Istrarski notari, kutija 1.

¹⁵⁹ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 25. ožujka 1638., list 11 recto i verso.

¹⁶⁰ Isto, Pula, 6. lipnja 1649., list 148 verso.

¹⁶¹ Isto, Giovanni Capitan, Krnica, 1. listopada 1642., list 14 recto.

¹⁶² PAP, Istrarski notari, kutija 1.

¹⁶³ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 28. svibnja 1638., list 19 recto i verso.

Ugovor iz Fažane sklopljen je 4. lipnja 1638. Zannaria da Caurle prodaje žum u Fažani, a kupuje je Andrea Cinci. Vlasnici okolnog zemljišta jesu Andruzzi Fiorante, Domenego Benussi i Michelin Sorbola. Cijenu od 30 dukata izračunali su Mengo Moron i Mengo Cerbon. Svjedoci su Mengo Moron i Andrea Barić (Baricho). Isprava je objavljena 6. lipnja 1638., a nazočni su bili Piero Minto i Giacomo Marzari.¹⁶⁴

12. Mlin

Mlin se spominje samo jednom - u ugovoru od 22. veljače 1643., sklopljenom u Pulj.¹⁶⁵

13. Krušna peč

I krušna peč spominje se tek u jednom ugovoru (12. siječnja 1644.) iz Šišana. Notar Rotta primio je Toneta Lorencina. Simon Popazzi kupuje od njega krušnu peč i dvorište u Šišanu ("forno et corte posto in questa Villa di Sissano"). Okolo su kuće i dvorište dvojice šišanskih seljaka - Toffa del Cara i Domenega Trombe. Cijena je 37 dukata, a procijenili su je Toffo de Toffi i Cristofolo Murer. Svjedoci su Domenego Cordonis i Vettor Davanzo. Ugovor je objavljen 27. siječnja 1644. u nazočnosti Tomasa Apolonija i Domenega Trombe.¹⁶⁶

14. Ostalo

U ovoj skupini valja upozoriti na već spomenuti ugovor od 29. srpnja 1640. u kojem su predmet ugovora bili prihodi.¹⁶⁷ Zatim valja navesti i zanimljiv testament načinjen 17. veljače 1641. u Murvoranu, u kući "messer" Romana Romanija. Nazočni su Zuane i Batista Loli te Nikola Kostetić, "Testimoni chiamati, Rogatti e pregati". Fumiola, Romanova supruga, nalazi se u krevetu, a po njezinoj volji župnik bilježi tekst oporuke, "kako nakon njezine smrti ne bi došlo do svađe oko nasljedstva" ("dopo la sua Morte non succedesse tra li suoi qualche lite o controversia per tal causa"). Zato je zvala Petra Dminića (u ispravi stoji "Dminich", oblik "Dminic"¹⁶⁸ uobičajio se kasnije) koji je sastavio testament. Fumiola želi biti pokopana "nel sepolcro della Santa Maria Madalena nel Cimitero di Santa Margarita". Gotovo svaka nova rečenica počinje izričajem "reče mi" ("mi disse"), po čemu se taj tekst oporuke lako prepoznaje. Rodaku Tomi iz Šišana i njegovom bratu Zvanetu žena je ostavila dva stara vrta, a rođakinji Menegi iz Šišana "un velo". Svjedoci su Menego del Carro i Tonio de Viola. Oporuku je zapisao murvoranski župnik Petar Dminić, i njegov portpis stoji na kraju isprave.¹⁶⁹

Kupiti se mogla i daća. U Fažani je 11. kolovoza 1642. notaru Rotti došao Bortolo Cinci. Domenego Cadasete, gastald bratovštine Sv. Ivana ("gastaldo della confraternita di San Zuane") kupuje u ime svoje ustanove daću koja se plaćala Cinciju. Ona iznosi dvije lire godišnje za zemlju u Fažani, oko koje je zemljište zvano Canpo te zemljište redovnica samostana sv. Teodora iz Pule. Ukupan je iznos 40 lira. Svjedoci su Domenego Benussi i Domenego Moronzin. Ugovor je objavljen 12. kolovoza 1642. u nazočnosti Anastasija Roditija i Domenega de Orfanija.¹⁷⁰

¹⁶⁴ Isto, Fažana, 4. lipnja 1638., list 19 verso i 20 recto.

¹⁶⁵ Vidi potpoglavlje o kupoprodajnim ugovorima te bilješku 37.

¹⁶⁶ PAP, Istarski notari, kutija 1, Zuanne Rotta, Šišan, 12. siječnja 1644., list 99 verso i 100 recto.

¹⁶⁷ Vidi bilješku 86.

¹⁶⁸ Usp. M. Bertoša, Pučanstvo Labina u Vlačićevo doba (s prilozima labinskoj onomastici XVI. i XVII. stoljeća), *Vjesnik Histořijkih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. XX., Rijeka, 1977., 107-149.

¹⁶⁹ PAP, Istarski notari, kutija 1, Murvoran, 17. veljače 1641., list 16 recto i verso, list 17 recto i verso.

¹⁷⁰ Isto, Zuanne Rotta, Fažana, 11. kolovoza 1642., list 90 verso.

Zanimljiva je i isprava od 12. listopada 1642. iz Pule, koju je zapisao notar Capitani. Njemu su došli Miho Dudić (Mico Dudich), seljak iz Marčane, i njegova sestra Marija. Petar Pletikos iz Muntića (Montichio) kupuje daću od 10 % za koju treba platiti mletačkim nobilima koji u svojem posjedu imaju Muntić ("ai nobeli veneti patroni di montichio la dezima di diese per cento del frutto in detti possessi"). Posjedi obuhvaćaju livade, masline i šume. Ima 450 stabala i nalaze se u Muntiću. Uokolo je cesta, zemlja puljske biskupije ("tera del vescovado di pola"), te zemlja ovih vlasnika: Andrea Korlavić (Corlavich), Jure i Tome Pletikos. Ukupna je cijena 716 lira, a procijenili su je Simon Zapela i Miho Ružić (Mico Rusich) iz Muntića. Dudići su prema ugovoru dobili u gotovini 258 lira, a ostatak će im se isplatiti kasnije. Svjedoci su Zvane Gološić (Golosich) i Kire Banović iz Marčane. Ugovor je objavljen u nedjelju, 12. listopada 1642. u nazočnosti "mištra" Tomasa Dapolonija i Lorenza dello Razza iz Pule.¹⁷¹

U ovoj skupini valja spomenuti i razne sporove, no o njima će biti riječi u idućem poglavlju.

15. *Razno*

U ovu skupinu ubrajaju se ugovori kojima se odjednom kupuje ili prodaje više stvari. U Puli je 22. listopada 1638. notaru došao Bortolo Rechus. Costantin Senachi od njega kupuje maslinike i kuću kod Arene ("un pezzo de Casal posto alla Rena con olivari sei"). Okolo su zemljišta vlasnika Pasqualina de Petrea, Tomasa de Orfanija i Nicoloa Trifera. Cijena se plaća ovako: 90 lira odjednom i još daće dvije lire godišnje. Procjenu su obavili Gerolemo del Biasio i Jure Orlovac. Svjedoci su Piero Freghina i Mate Marinić (Matte Marinich). Ugovor je objavljen 14. studenog 1638., a svjedoci su bili Domenego Linarić (Linariich) i "patron" Perin de Gregorij.¹⁷²

Boneto Vlačić došao je 29. siječnja 1641. notaru u Pulu. Od njega Ivane Vlačić kupuje vinograd i masline na površini dvije opere i zemlju površine tri stara ("doi opere di vigna con li olivari in essa esistenti con un pezzo di terra aratina dentro di semenadura di starioli tre"). Sve se to nalazi u Štinjanu (contrada di Stignan). Kupuje još i oranicu na lokalitetu Carsiole površine pet stara. Ukupna je cijena 320 lira. Svjedoci sklapanja ugovora bili su Zvane Kužinić (Cusi-nich) i Domenego Braus. Isprava je objavljena 10. veljače 1641. u nazočnosti Zvaneta Kapelera i Domenega de Orfanija.¹⁷³

Tu je i ugovor iz Pule sklopljen 28. siječnja 1644. Notaru Rotti došla je gospođa Santina, udovica Pjera Durtija iz Ancone. Od nje Bortolo de Franceschi kupuje zemlju s vinogradom i maslinikom na lokalitetu Valeda u Pomeru ("un pezzo di Vigna con tre figline dentro et doi olivari con un pezzo di terra aratina il tutto in contra di pomer detto la valeda"). Na posjedu se, dakle, nalaze i tri radionice za izradu glinenih proizvoda (figline). Okolo su zemljišta kojima su vlasnici Mate Grubiša, Jadre Kukalić te Zvane Sperdić. Cijenu od 120 lira odredili su procjenitelji Costantin Ciprioto i Zuanne Campaner. Svjedoci su Miho Aleverić i Jadre iz Klane. Ugovor je objavljen 31. siječnja 1644. u nazočnosti Battiste Triole i Nicoloa Zichichija.¹⁷⁴

Ugovora kojima se istodobno kupovalo više stvari bilo je 45. No, budući da su međusobno bili vrlo slični, naveo sam ih samo tri (o njima se govori i u poglavlju o kupoprodajnim ugovorima).

¹⁷¹ Isto, Giovanni Capitani, Pula, 12. listopada 1642., list 14 recto.

¹⁷² Isto, Zuanne Rotra, Pula, 22. listopada 1638., list 31 recto.

¹⁷³ Isto, Pula, 29. siječnja 1641., list 77 recto i verso.

¹⁷⁴ Isto, Pula, 28. siječnja 1644., list 104 recto i verso.

Inače, najviše ih je bilo u Puli - 32 (71,11 %), a mnogo manje u ostalim mjestima - po tri u Fažani, Galižani i Šišanu (6,66 %), te jedan u Premanturi (2,22 %). Podatke se može sažeti u ovakvu tablicu:¹⁷⁵

<i>Mjesto</i>	<i>broj isprava s dva ili više predmeta ugovora (razno) 1626.-1650.</i>	<i>%</i>
Pula	32	71,11
Fažana	3	6,66
Galižana	3	6,66
Šišan	3	6,66
Premantura	1	2,22
<i>Ukupno</i>	45	100,00

Osvrt na zemljišne odnose

Zemljišni odnosi najbolje se mogu razumijeti analizom ugovora o zamjeni dobara, o zakupu, te o raznim sporovima.

1. Ugovori o zamjeni dobara

Ugovora o zamjeni dobara ima u spomenutoj gradbi osam: četiri iz Pule (50 %), tri iz Fažane (37,5 %) i jedan iz Krnice (12,5 %). Podaci u tablici izgledaju ovako:¹⁷⁶

<i>Mjesto</i>	<i>broj ugovora o zamjeni dobara 1626.-1650.</i>	<i>%</i>
Pula	4	50,00
Fažana	3	37,50
Krnica	1	12,50
<i>Ukupno</i>	8	100,00

U ugovoru od 25. ožujka 1636., sklopljenom u uredu notara Rotte u Puli, osim obične zamjene dobara, spominju se i neke dopunske klauzule. Kod notara su Pietro Vio, puljski kanonik i arhidakon, "messer" Francesco Benussi, njegova supruga Caterina i njihova djeca Zuanne i Franceschina. Benussijevi imaju kuću u Fažani ("una casa posta in Fasana") oko koje su vlasnici zemljišta "mistro" Scipio Caleger, "patron" Battista Burato i Simon Morosin. Tu kuću žele zamijeniti ("fare la permuta") kućom gospodina arhidakona, koja se nalazi na trgu u Fažani ("nella piazza"). Ali, za zamjenu mu trebaju platiti 150 lira i to prvu ratu do god. 1637., a drugu do ožujka 1638. Svjedoci sklapanju ugovora bili su Francesco Rossi i Michiel da Gravo' (doseljenik iz Grada, hrv. i slov. Gradeža, grada na obali Jadranskoga mora između Trsta i Venecije). Ugovor je objavljen u nedjelju 30. ožujka 1636. u nazočnosti mnogih svjedoka, a posebice Toneta Klarića i Zuanneta Pelizze.¹⁷⁷

Osim kuća, sjenokoše su također bile česti predmet zamjene dobara. Dana 10. listopada 1637. notar Rotti došao je "messer" Francesco Benussi. Druga je stranka bila "patron" Perin de Gregorij, koji s njome zamjenjuje sjenokošu u blizini Fažane ("un pezzo di prato posto fuori dalle

¹⁷⁵ PAP Istarski notari, kutija 1.

¹⁷⁶ Na i. mj.

¹⁷⁷ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 25. ožujka 1636., list 3 verso i 4 recto.

porte di Fasana"), koja graniči sa zemljištem Andree Cincija. Procijenili su je Domenego Cerbon i Daniel Furlan. Svjedoci sklapanja ugovora bili su Martin Veneruzzo i Daniel Cassole. Isprava je objavljena 18. listopada 1637. u nazočnosti "messer" Dimostine del Bella i Marca Li-nariola.¹⁷⁸

Zanimljiv je zatim ugovor od 8. travnja 1638., sklopljen u Fažani. Notaru je došao vrlo štovani gospodin Francesco Bori, koji sa svojim bratom Andreom želi zamijeniti vinograd u dolini Ronpi na lokalitetu Agel ("una opera et meza di vigna ... posta nella Valle di Ronpi nella Contrada di agel"). Površina je vinograda 1,5 opera. Andrea Bori mora plaćati daču Bernardu Toffettiju ("con la solita dacione che esso e' tenuto a pagare al signor Bernardo Toffetti"). Francesco od Andree dobiva vinograd na lokalitetu Fioran ("tre opere di vigna ... posta nella contrada di fioran"). Taj vinograd ima površinu od tri opere. Francesco dobiva i 60 lira. Svjedoci su Zuane Bigolo i Francesco Smergo. Ugovor je objavljen 17. travnja 1638., a nazočni su bili Jure Orlovac i Andrea Gobo.¹⁷⁹

Istoga dana, također u Fažani, sklopljen je i ugovor o zamjeni oranice. Zuane Bigolo došao je notaru da bi s Francescom Borijem zamijenio oranicu površine 12 stariola na lokalitetu Agel. Okolo su zemljišta kojima su vlasnici Antomo da Bin, Bortolo Cinci i Zanmaria da Caurle (dosesjenik iz Caorla). To dobiva Bori. Bigolu su pripale dvije vrtče površine osam stariola, koje se nalaze u Štinjanu ("doi vartali posti nella Contrada di stignan de semenadura di sterioli otto"). Okolo se nalazi zemlja Marca Tessera iz Vodnjana. Svjedoci su Francesco Smergo iz Caorla i vrlo časnii gospodin Martin Veneruzzo, fažanski župnik. Ugovor je objavljen u nedjelju 17. travnja 1638. u nazočnosti Jure Orlovca i Andree Goba.¹⁸⁰

Izdvojio bih i ugovor od 4. veljače 1641. Notaru je došao Zvane Buić (Zuane Buich) iz Kavrana ("da Caveran"). Zamijenio je sjenokošu sa 110 stabala, a koja se nalazi u Marčani ("un pezzo di piantada posta in contra di marzana de arbori cento e diese"). Okolo su zemljišta kojima su vlasnici Piero Perisina iz Murvorana, Zvane Subrić (Zuane Subrich) te Frane Koroman (Francesco Coroman). Sjenokošu je dobila "donna" Agenia, udovica Zuanneta Marcontija. Buić u zamjenu dobiva sjenokošu sa 110 stabala kod Mutvorana (Valle della Muza di Momaran), oko koje je zemlja kojoj su vlasnici Stjepan Šain i Mile Krevšić (Mille Crevsich), te sjenokoša marčanske crkve ("piantada della chiesa di marzana"). Još dobiva i zemlju na lokalitetu Fondicho ispod Mutvorana ("un altro pezeto di terra posto in loco detto fondicho sotto momaran"), oko koje je zemlja kojoj su vlasnici Ive Subrić i Menego Bondran, a blizu prolazi i cesta. Nicolo de Rigo i Gerolemo Quenaga bili su svjedoci pri sklapanju ugovora. Ugovor je objavljen 10. veljače 1641. u nazočnosti Anastasija Roditija i Costantina Cipriota.¹⁸¹

Na koncu bih spomenuo i ugovor od 8. svibnja 1644., zapisan u Puli kod notara Capitanija. Došli su mu Zvane Ušić (Zuane Usich) i Andrea Korlavić. Oni žele zamijeniti zemljišta. Korlavić daje Ušiću sjenokošu sa 230 stabala, koja se nalazi u Lobariki ("una piantada in contrada de Lavarigo"). Okolo je zemlja nasljednika pokojnoga Grigora Benzina, te zemlja Andrea Rocovile, Gileta Kersolovića (Cersolovich) i Bastiana Uvetta. Ušić daje Korlaviću sjenokošu na lokalitetu "contrada de stagno" s 300 stabala. Vlasnici zemljišta uokolo jesu Miho Korlavić i Mikula

¹⁷⁸ Isto, Pula, 10. listopada 1637., list 5 verso i 6 recto.

¹⁷⁹ Isto, Fažana, 8. travnja 1638., list 9 recto i verso.

¹⁸⁰ Isto, Fažana, 8. travnja 1638., list 9 verso i 10 recto.

¹⁸¹ Isto, Pula, 4. veljače 1641., list 77 verso.

Pletikos. Ušić još dobiva šest lira, i to potvrđuje. Svjedoci su Domenego Apolonio i Michiel Pozzi iz Pule. Ugovor je objavljen u Puli u nedjelju 19. lipnja 1644. pred svjedocima Lucom Misom i Matijom Bertanićem (Bertanich).¹⁸²

2. Ugovori o "zakupu novca"

Postoje samo dva ugovora o zakupu u užem smislu riječi: oba su iz Pule iz 1638. godine. Ugovor od 25. rujna 1638., načinjen kod notara Rotte, zapravo je obična potvrda o plaćanju kamata "messera" Lunarda Vidona za iznos od 550 dukata koje mu je 1625. godine posudio puljski kaptol, a ugovor je sklopljen u aktima gospodina Pietra Pelizze, javnog bilježnika ("Si dichiara qualmente che tenendo messer Lunardo Vidon a livello francabile ducati cinquecento e cinquanta dal Molto Reverendo Capitolo come dal Instrumento di 13 Genaro del anno 1625 stipulato nelli atti domino Pietro Pelizza publico nodaro ..."). Zanimljivo je da se obveza plaćanja kamata, koju je crkva tada osuđivala, u dokumentu naziva "livello francabile", tako da je Vidon zapravo "zakupio" iznos od 550 dukata.¹⁸³ Lunardov sin Iseppo obvezao se, u ime braće, da će ispuniti "dogovorenu obvezu" ("quella afare"), a dukate su mu isplatili svećenici Giacomo Bonarelli i Pietro Micugliani, kanonici puljskog kaptola. Svjedoci su Alfonso de Alegri i Andrea Gobbo. Dug će se isplatiti u dvije rate po 250 dukata.¹⁸⁴

Drugi ugovor načinjen je kod notara 23. prosinca 1638. Kod njega je Salamon Asendio, gasrald pravoslavne crkve sv. Nikole u Puli ("Gastaldo della chiesa di San Nicolo di Greci"), a nazočna je i većina njegove vjerske braće ("et presentia della maggior parte delli fratelli"). Odsutan je Costantin Senachi, ali naglašava se da je situacija takva kao da je nazočan ("il signor Costantin Senachi Absente ma come se fuse presente"). Senachi je "leggitimo procurator et comes Generale" (zakoniti prokurator i generalni vikar). Na sastanak je došao i štovani gospodin Filip-po Zaboletti kao prokurator štovanog gospodina Valerija Zona i predstavio je spise o "zakupu" u iznosu od 838 dukata, koje spomenuti Zon drži u "livellu", uz obvezu, kao i u prijašnjem primjeru, da posuđeni novac vrati s kamatama crkvi sv. Nikole. U ugovoru se navodi da je "uobičajeno dostavljati redovite potvrde o podmirivanju duga, pa je unesena i obveza da se to i dalje čini u nazočnosti nekog odgovornog dužnosnika crkve sv. Nikole. Dužnik se obvezuje da "nikad neće zapostaviti tu obvezu koja se odnosi na sva njegova dobra". Na sastanku i dogovoru bili su nazočni svjedoci Paulin Polagin da Bin i Domenego Tromba.¹⁸⁵

Zakupi su često bili dio mnogih drugih ugovora¹⁸⁶ (najčešće u obliku posebnih ili dodatnih klauzula).

¹⁸² Isto, Pula, 8. svibnja 1644., list 33 recto.

¹⁸³ Usp. V. Mažuranić, *Prilozi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, Zagreb, 1908.-1922. (preisak iz 1975.), 602-603; "Na nivel daju obično obćine, crkve, bratštine itd. (Isp. Akademijim rječnik), po kojem se tako zovu i kamate na novac, pozajmljen uz zalog nepokretnog imanja ...".

¹⁸⁴ PAP, Istarski notari, Zuanne Rotta, Pula, 25. rujna 1638., list 26 recto.

¹⁸⁵ Isto, Pula, 23. prosinca 1638., list 41 verso.

¹⁸⁶ Vidi poglavlje o vrstama i predmetima ugovora.

3. Ugovori koji rješavaju (ili nastoje riješiti) neki spor

Takvih ugovora ima četiri: tri su iz Pule (75 %) i jedan iz Krnice (25 %):¹⁸⁷

Mjesto	broj sporova 1626.-1650.	%
Pula	3	75,00
Krnica	1	25,00
<i>Ukupno</i>	4	100,00

Notaru Pietru Pelizzi došla je 21. ožujka 1631. "donna" Lucia, udovica Mate Karliča (Carlichì). Zamolila je biskupa u Pićnu ("Reverendissimo monsignor Vescovo di Pedena") da je zastupa u sporu sa svećenikom Jurasom (Giuras) oko neke zemlje u Puljštini. Svjedoci su Andrea Gobbo i "messer" Domenego de Orfani, stanovnici Pule.¹⁸⁸

O sporu oko kuće riječ je i u zapisu od 12. studenog 1640. U notarski ured stupio je Agustin Canal, koji proglašava nasljednikom Anastasija Galesina. Postoji kuća na lokalitetu Soler u Fažani. Sukladno dragovoljnoj odluci od 14. studenog 1639. ona vrijedi 503 dukata. Njezin je vlasnik Daniel da Caurle i njegov sin Francesco. Protiv njih je spomenuti Canal podigao tužbu.¹⁸⁹

Zapis od 9. ožujka 1644. spominje "donnu" Maru, udovicu Agustina iz Vižinade, koja je notaru došla s Orsom, ženom Vicenza Zaratina. Izbio je sukob između Orse i Vicenza oko dijela robe koja je pripadala Orsi, sestri spomenutog Agustina ("litte per la porzione della robba che aspetava a detta orsa come sorella del medesimo Agustin"). Sukob je 7. ožujka bio potvrđen od strane pravde i rečeno je da Orsa mora dobiti dio robe koja joj pripada, a koji je dobila od svoje majke ("anco a seguito Sententia davanti la Giustizia ... li 7 Instante nella qualle dichiarasi che la medesima orsa debba far questione della robba che gli aspetta et consegnarli da sua mare"). Te su stvari popisane na polici (dokumentu) koji je svojom rukom napisao gospodin Costantin Senachi ("nella poliza ... fatta per mano del signor Costantin Senachi"). Prema svjedočenju "donne" Mare ta je roba uzeta od nasljeđa gospodina Agustina. Presuda je da Orsa ima pravo na nasljeđe svega i da joj se to ne može osporiti. Svjedoci su Costantin Senachi i Michiel Pozzi.¹⁹⁰

I napokon, ugovor iz Krnice od 17. kolovoza 1643. spominje Grigora Kostetića i "donnu" Luciju, njegovu sestru, suprugu Vida Zenzerovića. Brat i sestra svadaju se oko roditeljske imovine. Nakon dugih svada došli su notaru. Sestra je dobila 250 dukata, a obećala je da neće tražiti više ništa od spomenute ostavštine ("prometendo essa Lucia di mai piu niela ne suoi eredi aver alcuna pretension come di sopra ma del tuto contenta e sodisfatta prometendo essa al deto suo fratello mantener essa quietacion et inviolabilmente oservar sotto obligacione ..."). Svjedoci su Gasparo Bončić (Bonzichio) i Simon Šikić iz Krnice.¹⁹¹

¹⁸⁷ PAP, Istarski notari, kutija 1.

¹⁸⁸ Isto, Pietro Pelizzo, Pula, 21. ožujka 1631., list 281 i 282.

¹⁸⁹ Isto, Zuanne Rotta, Pula, 12. studeni 1640., list 74 verso, 75 recto i verso i 76 recto.

¹⁹⁰ Isto, Pula, 9. ožujka 1644., list 106 recto.

¹⁹¹ Isto, Krnica, 17. kolovoza 1643., list 20 recto.

Zaključak

Do sada neproučeni fond Istarskih notara u Povijesnom arhivu u Pazinu sadrži zapise puljskih bilježnika Giovannija Capitanija (1641.-1644.), Marca Passere (1626.-1644.), Pietra Pelizze (Pelisse) (1631.) i Zuanneta Rotte (1636.-1650.), načinjene u Puli i njezinom općinskom području. Građa znatno dopunjuje dosadašnje spoznaje hrvatske historiografije o XVII. stoljeću u Istri i još detaljnije osvjetljava prilike koje su u prvoj polovici XVII. stoljeća izmijenile društvenu, gospodarsku, etničku, kulturnu i "mentalnu" sliku toga područja.

Iscrpnija istraživanja ove vrlo kompleksne i sadržajno bogate građe svakako bi dovela do još detaljnijih spoznaja o toj važnoj problematici, nedovoljno proučenoj u hrvatskoj historiografiji. No, i ovaj pregled pridonosi ne samo proširivanju i produbljanju postignutih rezultata dosadašnje istarske hrvatske historiografije nego i otvara nova polja neistraženog, posebice u području gospodarskih i društveno-pravnih odnosa u Istri u prvim desetljećima sedamnaestog stoljeća.

Summary

Economic history in the notarial books of Pula during the first half of the 17th century

The author analyzes archival documents that show that most acts of sale refer to the town of Pula (more than 63%). People mostly bought and sold land. In the documents concerning these sales we find the name of the notary that made up the contract, the names of the buyer and seller, their place of residence, the subject of the sale, the place where it is to be found and the size of the estate. Then there is mention of two valuers, the value of the estate (expressed in ducats or small liras), names of witnesses and their place of residence. The day the contract is signed is always mentioned at the beginning of the document, before the name of the notary. The date the contract is published is mentioned at the end of the document (after that follow the names of the witnesses who were present at that moment). At the definition of the boundaries of a piece of land the names of the owners of the neighbouring parcels were mentioned. The buyer sometimes had to pay the whole price at once and sometimes in installments. A sale by an institution was conducted by its representative, most often the gastald - administrator of the goods. The estates mentioned in the contracts were sometimes very large and so were there prices. When there had past a considerable time from the valuation of the subject on sale until the making of a contract, the notary had to confirm the previous valuation. By contract it was possible to accuire several subjects that could be found in different (even far apart) places. The parcels that were bought nevertheless often lied in the immediate vicinity. Contracts on debts mostly refered to money. The manner of repayment differed. Often there was mention of third parties who had obliged themselves to pay the debt of the two contracting parties. If the debt was to large for one payment it could be restituted in a larger period. Last wills and testaments are also very interesting. They do not necessarily have to mention economic problems but they nevertheless contain certain information that is relevant. It is not always easy to detect the difference between contracts on debt and contracts on settlement, because a contract on debt was always based on settlement. Very often settlements were reached concerning acts of sale and contracts on exchange. When an inheritance had to be regulated settlements proved to be the best solution. Contracts concerning gifts were mostly very simple. Marital contracts mentioned the way the property-rights were to be enjoyed after the marriage. Interesting was the differ-

ence between marriages "the Venetian way" and marriages "the Istrian way". The subjects of the contract varied a lot. Mostly the subject concerned landed estates, houses, olive-trees, pastures and meadows. There was fewer mention of plough-fields, gardens and money, and even less of small houses, woods, real estate and movables, mills. Even once there is mention of an oven. The contracts on exchange, contracts on litigation, and especially interesting contracts on "money-leasing" give us a very accurate picture on landed relations. Because the Church condemned the paying of interest the documents instead used the term "money-leasing". The analyzed sources complete the perceptions of the Croatian historiography on the 17th century in Istria. They shed a new light on the circumstances that changed not only the social, ethnical and cultural image of that region, but also the economic one.